

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

SKVRNA – POHYB, INSPIRACE V TVORBĚ A VE ŠKOLE

STAIN – MOVEMENT, INPIRATION IN CREATION AND SCHOOL

Křivánková Kateřina

Studijní program: Výtvarná výchova se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: B VV

Vedoucí Bakalářské práce: doc. ak. mal. Ivan Špirk

červenec 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně za využití uvedených zdrojů. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla použita pro získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

Podpis.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. ak. mal. Ivanu Špírkovi za trpělivý přístup. Chtěla bych také poděkovat panu řediteli ZŠ Korunovační panu Mgr. Tomáši Komrskovi za důvěru při práci s žáky v hodinách výtvarného kroužku v rámci družiny. Děkuji také svým spolužákům za ochotu pracovat na zadaném úkolu. V poslední řadě děkuji své rodině a přátelům za podporu.

Anotace

Zabývám se otázkou možnosti využití skvrny ve výtvarném umění v historii a dnes, v různých kulturních oblastech. Zaměřuji pozornost na umělce, kteří používají skvrnu jako výrazový prostředek úmyslně či intuitivně, tak aby dosáhly svého záměru. Kladu si otázku, jakým způsobem skvrna, především ve výtvarném umění, ovlivňuje obrazotvornost a jakým způsobem bychom ji jakožto pedagogové mohli využívat v hodinách výtvarné výchovy či v galerijní edukaci. Další otázkou v této práci pro mě bylo využití skvrny ve vlastní tvorbě.

Klíčová slova: skvrna, obrazotvornost, inspirace, pohyb, škola

Annotation

I deal with the question of the possibility of using stains in art in history and today, in different cultural areas. I focus on artists who use the stain as a means of expression, intentionally or intuitively, to achieve their purpose. I ask myself how the stain, especially in the visual arts, influences imagination and how we could use it as an educators in art lessons or in gallery education. Another question in this work was for me, how to use the stain in my own creations.

Key words: stain, imagination, inspiration, movement, school

Obsah

Úvod	6
1. Teoretická část	7
1.1. Impresionismus a pointilismus	8
1.2. Asociativní skvrna	10
1.3. Skvrna v pohybu	13
1.3.1. Akční gestická malba	14
1.3.2. Lyrická abstrakce	15
1.3.3. Tachisté	16
1.4. Rozpíjení	17
1.4.1. Marlene Dumas	17
1.4.2. Thomas Lehnerer	18
1.5. Skvrna ve fotografii	19
1.6. Skvrna ve veřejném prostoru	21
2. Didaktická část	25
2.1. Úvod k výtvarnému zpracování tématu ve škole, inspirační zdroje, kladené otázky	26
2.2. Realizace výtvarného úkolu	29
2.3. Nesnáze „skvrny“ v hodinách výtvarného kroužku v rámci družiny	38
2.4. Návrh edukačního programu pro Galerii Ladislava Nováka v Třebíči	39
2.4.1. Hodinová dotace edukačního programu pro Galerii Ladislava Nováka v Třebíči	40
2.4.2. Pracovní list	41
2.5. Práce se spolužáky, návaznost na vlastní tvorbu	48
3. Praktická část	50
Závěr	51
Obrazová příloha, vlastní práce	52
Obrazová příloha, práce spolužáků	58
Seznam použité literatury	76
Seznam použitých internetových zdrojů	77
Seznam použitých obrazů	78

Úvod

Mohlo by se zdát, že toto téma je poněkud banální, z důvodu toho, že se skvrna jako taková objevuje v každodenním životě. Když rozlijeme čaj, kávu nebo cokoliv jiného, tak se pro nás stává skvrna nežádoucím jevem. Nežádoucí jsou pro nás také skvrny objevující se v městském prostředí, např. neidentifikovatelné tekutiny na chodnících, opadané omítky a další. Předmětem zájmu, kterým se v této práci zabývám, není každodenní nežádoucí skvrna ale skvrna z pohledu výtvarného umění. Pro mě se stala právě skvrna a její možnosti využití ve výtvarné tvorbě téměř obsesivní záležitostí. Věnuji se focení všelijakých skvrn při procházkách městy již dva roky, ale nikdy jsem se nerozhodla s fotkami dále pracovat. Podnětem k vytvoření výtvarného celku mých vlastních prací mi bylo zadání bakalářské práce, prostřednictvím kterého jsem si uvědomila, že můj zájem bych ráda blíže prozkoumala a ráda bych s ním seznámila i čtenáře bakalářské práce.

Tato bakalářská práce s názvem „Skvrna-pohyb, inspirace v tvorbě a ve škole“ nahlíží na možnosti využití skvrny ve dvou různých polohách: ve škole v hodinách výtvarné výchovy a v umělecké tvorbě. Snažila jsem se na skvrnu nahlédnout jako na fenomén ve třech rovinách-teoretické, didaktické a praktické. V každé části se věnuji tématu způsobem, který více či méně navazuje či doplňuje ostatní kapitoly.

Teoretická část se věnuje využití skvrny v dějinách umění, stejně tak jako v umění současném. Představím různé umělecké proudy a osobnosti/umělce, kteří zachází s tímto výrazovým prostředkem instrumentálně (jsou si vědomi používání skvrn, ale používají jí pouze jako prostředek k dosažení daného cíle).

Dále bych chtěla seznámit čtenáře s možností využití tohoto výrazového prostředku ve škole, jakožto možnost rozvíjení dětské fantazie, čemuž se budu blíže věnovat v didaktické části této práce. Navrhnou edukační program pro galerii a představím tvorbu žáků, se kterými jsem měla možnost spolupracovat v rámci pololetního působení na ZŠ Korunovačnická jako lektorka kroužku výtvarné výchovy.

Praktická část závěrečné práce obsahuje mou vlastní tvorbu. Popisuji zde inspirační zdroje a motivaci, které mě přivedly k danému zpracování práce.

Doufám, že touto prací se mi podaří poukázat na skvrnu jako na fenomén a seznámit čtenáře s možnostmi využití skvrny ve dvou různých polohách: ve škole a v tvorbě.

1. Teoretická část

V této části jsem se zaměřila na několik autorů, kteří pracovali se skvrnou jako s tématem bez potřebné další interpretace a s těmi, kteří s ní dále zacházeli a interpretovali. Budu sledovat umělce pracující se skvrnou jako s výrazovým prostředkem, který pomáhal tvořit výsledný obraz různými technikami. Chci poukázat na možnosti využití skvrny ve výtvarném umění a dovést čtenáře k zamyšlení se nad tak banálním tématem jako je skvrna. „Jakou roli hrála skvrna jakožto výrazový prostředek v historii a jakou roli hraje v současnosti?“ Tak zní moje otázka, které se budu věnovat v této části práce.

Různé způsoby zacházení s výrazovým prostředkem, kterým je skvrna, lze spatřit již v renesanci, kde Leonardo da Vinci hledal v nepravidelných tvarech různé obrazy. Úmyslně házel namočeným hadrem v barvě na zeď. Různých způsobů zacházení s tímto výrazovým prostředkem jsem nacházela v historii mnoho, ale považuji za důležité upozornit pouze na několik z nich.

Na základě zkoumaného předmětu, kterým je skvrna, jsem zvolila tři různé umělecké přístupy k zobrazování. Jako první zástupce zobrazující realitu s využitím skvrny jsem zvolila impresionisty a pointilisty, u kterých uvádím jednotlivé příklady, a především rozdíl ve zpracování stejného námětu. V další podkapitole této části práce jsem zaměřila svou pozornost k abstraktnímu expresionismu, a to především na akční gestickou malbu a tachismus, u kterých je důležité spojení pohybu a malby. Dále jsem se věnovala asociativní skvrně.

1.1. Impresionismus a pointilismus

Ve druhé polovině devatenáctého století jsou umělci a společnost stále zaujati realitou jako takovou a jejím zobrazením. Snaží se ji zachytit různými technikami, které jsou více či méně spojeny s využitím skvrny. „Nový způsob vnímání vyžadoval novou techniku, která se lišila od oficiálního akademického způsobu.“¹

Využití skvrny nacházíme například u impresionistů, kteří se snažili zachytit za pomoci rychlých doteků štětce lokální světlo a atmosféru daného místa. Jedním z předchůdců impresionistů je anglický malíř William Turner, který se osobně zúčastnil různých plaveb a sám zažil bouři na moři, kterou následně zvěčnil na plátně. Zachytil neopakovatelný moment, který by mohl působit jako barevné šmouhy. Ve využívání rychlých tahů štětcem pokračoval C. Monet, když namaloval známé dílo *Imprese, vycházející slunce*, podle kterého byl umělecký směr impresionismus pojmenován (*Imprese, Impression*= dojem). „Impresionističtí malíři se snaží zachytit okamžik pomocí barevné skvrny, která umožňuje rychle a přesně ztvárnit vjem, dojem, vzrušení, pohnutí. Nová technika spočívá v kladení barevných skvrn vedle sebe.“²

Nepravidelných tvarů využívali systematicky pointilisté, kteří za pomoci přísných pravidel řadili tyto skvrny vedle sebe tak, aby se v divákově oku spojily ve výsledný obraz. Jejich tvorba byla postavena na základě tzv. fyziologie oka a fyzikální optiky, která spočívá v tom, že se při pohledu na dílo z určité vzdálenosti jednotlivé nepravidelné tvary kladené precizním způsobem vedle sebe, spojí v divákově oku do výsledného obrazu. V tomto případě nejsou skvrny patrné na první pohled a divák by se mohl dokonce domnívat, že body, ačkoliv nejsou body v pravém slova smyslu, jsou pravidelné a nemají se skvrnou nic společného. Divák si neuvědomuje, že body, ze kterých se obraz skládá jsou v podstatě malé skvrny pravidelně kladené vedle sebe. Pro upřesnění toho, co je bod (z francouzského, anglického slova *point*) použiji citaci z knihy Věry Roeselové z kapitoly „Bod, skvrna a malý tvar“, ve které píše že, „Bod je geometrický útvar, který nemá šířku, délku ani výšku. Vyznačuje jedině, ideální místo v ploše nebo v prostoru, které nelze okem zaznamenat, ani výtvarnými prostředky vytvořit. Pokud se však bod zvětší a lze ho vnímat jako stopu nástroje, skvrnku nebo malý tvar, objeví se drobný obrazotvorný prvek. Nese náznak kvalit větších tvarů a umožňuje řešení výtvarných vztahů.“³ Pro ukázkou malých nepravidelných tvarů, které vznikaly pod rukama pointilistů jsem vybrala dílo Paula Signaca (zvětšení výřezu a celé dílo, ukáзка 1,2). Na této ukázce si můžete všimnout jednotlivých tahů, které tvoří nepravidelné tvary.

Mezi impresionismem a pointilismem spatřuji veliké rozdíly v zacházení se skvrnou, na které jsem chtěla poukázat, jelikož se oba směry zaměřují na zobrazení skutečnosti. Impresionisté jsou řízeni atmosférou daného místa z individuálního pohledu a pointilisté racionálním konstruováním svého díla na základě vědeckých principů. Neubráníla jsem se tyto směry zmínit právě kvůli těmto rozdílům, chtěla jsem totiž poukázat na možnosti využívání skvrny

¹ VÁVRA, Jiří. *Od impresionismu k postmoderně: dějiny vizuálního umění*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-120-9. str. 9

² VÁVRA, Jiří. *Od impresionismu k postmoderně: dějiny vizuálního umění*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-120-9. str. 9

³ ROESELVÁ, Věra. *Linie, barva a tvar ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, [2004]. ISBN 80-902267-5-2. str. 112

v realistickém zpracování. Rozdíly nejsou důležité, šlo mi o zdůraznění skvrny jako takové a o to, že se může nacházet i v dílech, ve kterých není na první pohled patrná.

Obr. 1

Obr. 2, Paul Signac, „Capo di Noli“, 1898

1.2. Asociativní skvrny

Metoda asociace vyvolané nahlížením na skvrny je využívána od 20. let dvacátého století v psychologickém a psychiatrickém prostředí. Tuto metodu použil pro psychologické metody poprvé švýcarský doktor Herman Rorschach ve spolupráci s E. Bleulerem a G. Jungem. Rorschachův test využívá inkoustovou skvrnu k rozkrytí vnitřního stavu duše, k rozboru osobnosti. Tento test byl poprvé představen v roce 1921⁴. Hovoříme o takzvaném projektivním testu, který využívá promítání myšlenkových pochodů pacienta vyplívající z interpretace neurčitých tvarů inkoustových skvrn. Zajímavostí je, že se o podobné metody zajímali i lékaři před ním, ale Rorschach se zajímal o výtvarné umění, zajímal se o úvahy o malířství od Leonarda da Vinciho, ve kterých zmiňuje možnost čtení ve skvrnách.⁵

Ve spojení s interpretacemi skvrn se chci zmínit o českém umělci v jehož díle se psychologie objevuje již na počátku jeho výtvarné tvorby, je jím Vladimír Boudník, grafik a malíř, který zastupuje aktivní a strukturální grafiku v Čechách. Narodil se v roce 1924 a zemřel v roce 1968. Žil v období druhé světové války, touto dobou byl samozřejmě silně ovlivňován a odrážela se v jeho představách. Boudník ve svém manifestu o explosionismu, směru jež sám vymyslel, píše právě o možnosti čtení ve skvrnách. Uskutečnil několik setkání před oprýskanými pražskými zdi, kde široké veřejnosti představoval možnost hledání určitého, předmětného tvaru ve struktuře zdí. Zastával názor, že se každý člověk může stát umělcem. „Rozhlédněte se kolem sebe! Na špinavou zeď, mramor, léta dřeva... co vidíte, je vaše nitro. Nepodceňujte skvrny. Objedte je prstem, překreslete na papír... zmocňujte se svého nitra. Proč se dávat stále ovlivňovat cizími vzory a epigonsky se jim plazit u nohou? Tvořte z vlastních podnětů.“⁶ Snažil se v lidech probudit jejich vlastní fantazii.

V letech 1956–1957 vytvořil Boudník cyklus *Corpus delicti*, ve kterém uplatňuje princip symetrických skvrn. „Práce vznikají v době, kdy byl zaměstnán jako arteterapeut na psychiatrické klinice u doktora Stanislava Drvoty. Z této činnosti se mu podařilo vytěžit i novou uměleckou orientaci: „*Dělal jsem variace na Rorschachovy testové tabulky. Znáám je sice už 15 let, ty testy, ale vyrovnal jsem se s nimi proto, že na psychiatrii, kde působím již 3/4 roku 2x týdně, vidím účín asociace na pacienty.*“⁷ Boudník rozšířil zobrazení symetrických skvrn do výtvarného umění a dal jim novou podobu. Pozadí těchto skvrn změnil z čistě bílého na barevné „...čímž se vědomě vzdálil od Rorschachova aparátu...a tak ho učinil čistě uměleckým tématem.“⁸ Výtvarnou činnost týkající se symetrických skvrn rozšířil také do oblasti grafiky.

⁴ Rorschachův test – Wikipedie. [online]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rorschach%C5%AFv_test

⁵ Skvrny, které léčí lidstvo. Rorschachův test a Vladimír Boudník - Babylon. Babylon - Studentský list pro seniory [online]. Copyright © 2019 Studentský spolek Babylon [cit. 06.07.2019]. Dostupné z: <https://babylonrevue.cz/skvrny-ktere-leci-lidstvo-rorschachuv-test-a-vladimir-boudnik/>

⁶ Artlist - databáze současného umění: Vladimír Boudník: Umění - explosionismus. Artlist - databáze současného umění: Artlist - Umělci [online]. Copyright ©2006 [cit. 06.07.2019]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/texty/umeni-explosionismus-4051/>

⁷ Skvrny, které léčí lidstvo. Rorschachův test a Vladimír Boudník - Babylon. Babylon - Studentský list pro seniory [online]. Copyright © 2019 Studentský spolek Babylon [cit. 06.07.2019]. Dostupné z: <https://babylonrevue.cz/skvrny-ktere-leci-lidstvo-rorschachuv-test-a-vladimir-boudnik/>

⁸ Skvrny, které léčí lidstvo. Rorschachův test a Vladimír Boudník - Babylon. Babylon - Studentský list pro seniory [online]. Copyright © 2019 Studentský spolek Babylon [cit. 06.07.2019]. Dostupné z: <https://babylonrevue.cz/skvrny-ktere-leci-lidstvo-rorschachuv-test-a-vladimir-boudnik/>

Obr. 3, Boudník, Květ (Variace na Rorschachovy testy) 1966

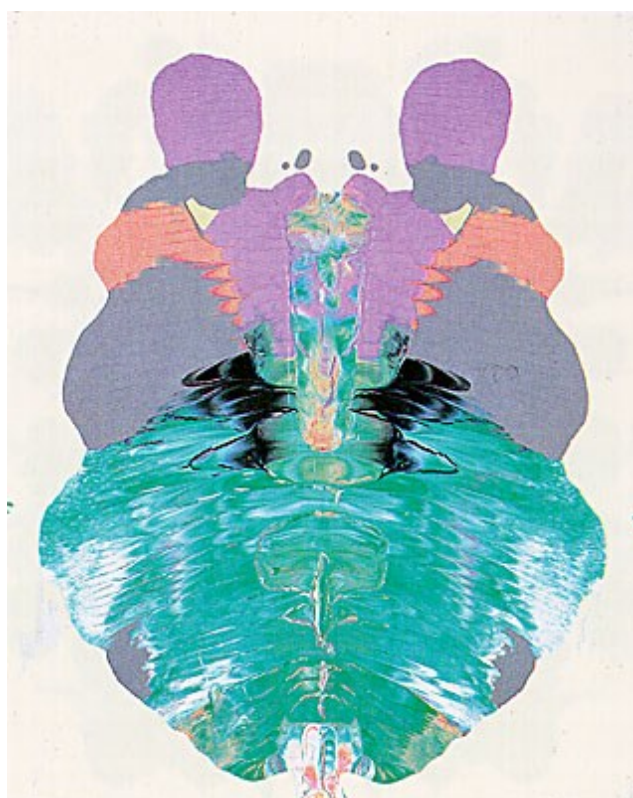

Obr. 4, Boudník, Variace na Rorschachovy testy, 1967

Nejenom Boudník byl ovlivněn Rorschachem, ale také Andy Warhol. Ten vytvořil v osmdesátých letech velkoformátové obrazy nazvané Rorschach 1984. Výsledkem bylo 38 prací, které byly vystaveny v roce 1996 v Gagosian museum, na 980 Madison Avenue v New Yorku. Tyto práce jsou namalovány na bílém pozadí, čímž se liší od Boudníkových prací, ale o nic víc je tímto faktem nepřibližují k psychologickému modelu Rorschachových testů. Tyto velkoformátové obrazy podněcují k zamyšlení ohledně toho, co já sám, jakožto divák v daném obraze vidím. Andy Warhol tvrdí, „že obraz je pro každého z nás něčím jiným. On sám viděl v obrazech psí čumáky a motýly, ale někdo jiný může vidět mnoho jiného.“⁹

Obr. 5, A. Warhol, Rorschach 1984

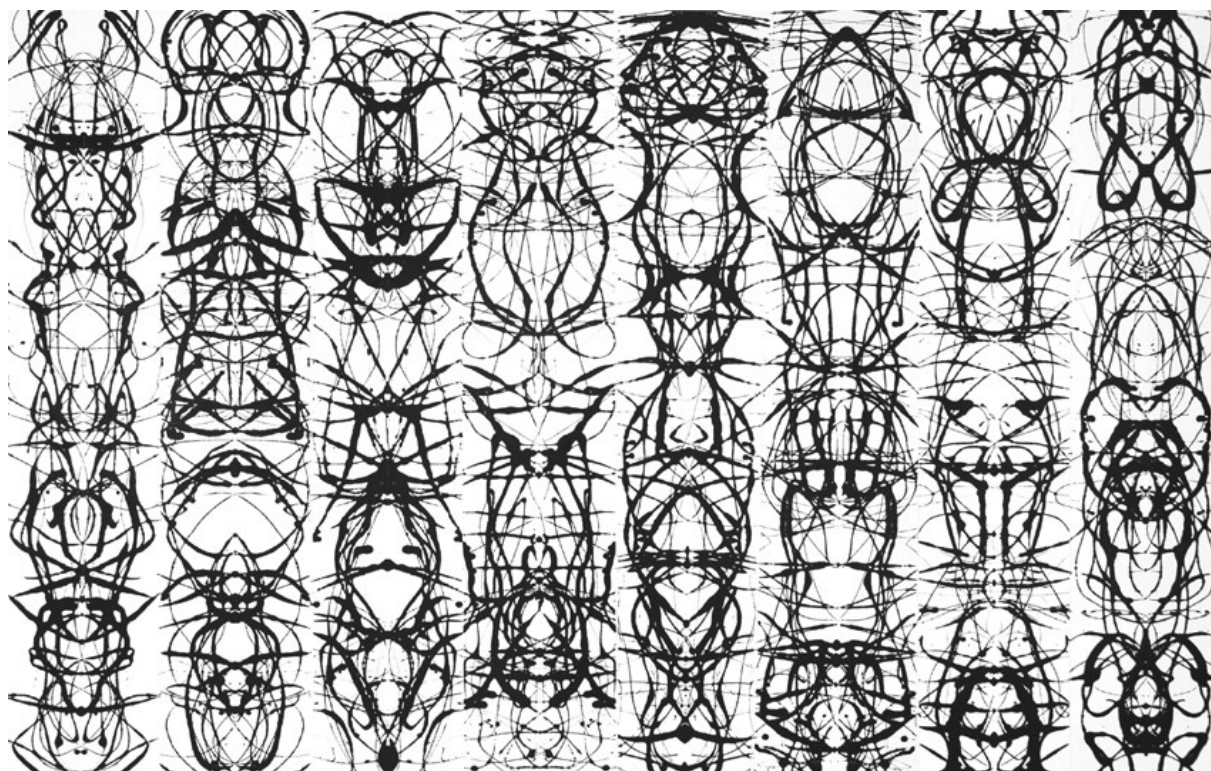

Obr. 6, A. Warhol Rorschach 1984

⁹ artnet.com Magazine Features - ANDY WARHOL: RORSCHACH PAINTINGS. Buy, Sell, and Research Contemporary Art Online: artnet [online]. Dostupné z: <http://www.artnet.com/Magazine/features/fineman/fineman10-15-96.asp>

V průběhu hledání vhodných umělců, které bych v rámci této práce a této podkapitoly představila, jsem objevila článek o současném francouzském umělci, jménem Gilles Balmet. Tento článek mě zaujal nejen proto, že se hodí do ukázky umělců, pro které byl inspirací Rorschachův test, ale také proto, že jeho zpracování je v porovnání s umělci, které jsem zde představila, podle mého názoru vyčnívající.

Chci vám představit jeho dílo *Untitled (Rorschach)* z let 2004/06. G. Balmet se inspiroval nejenom Rorschachovými testy, ale také Jacksonem Pollockem a jeho technikou dripping. Obrazy vytvářel na předem přehnutém plátně, dle Pollockova vzoru na zemi.¹⁰

Obr. 7, G. Balmet *Untitled* 2004-2005

Úžasnou vlastnost všech těchto obrazů vidím především v tom, že si dílo každý vyloží po svém, ačkoliv je stále stejné. Stále stejné barvy, tvary, velikost ale i přesto v každém člověku vzbuzuje jiné asociace.

¹⁰ GILLES BALMET UNTITLED (Rorschach) 2004-2005 . GILLES BALMET / ART CONTEMPORAIN / CONTEMPORARY ART / 2017 / [HTTP://GILLESBALMET.FREE.FR](http://GILLESBALMET.FREE.FR) / [online]. Dostupné z: [http://gillesbalmet.free.fr/Untitled%20\(Rorschach\)/Untitled%20\(Rorschach\).htm](http://gillesbalmet.free.fr/Untitled%20(Rorschach)/Untitled%20(Rorschach).htm)

1.3. Skvrna v pohybu

Rozhodla jsem se představit umělecké směry, u kterých je použití skvrny velice výrazné a očividné na první pohled. Jejich způsob tvorby je založený na určitém podílu náhody, kdy si umělec nepřipravuje skici. Svá díla autoři vytvářejí na základě „gestického automatismu“¹¹ V některých případech autor vytváří svůj obraz před publikem. Autor vkládá do obrazu svou energii bezprostředně, vstupuje do obrazu přímo. Někteří pracují s plátnem položeným na zemi a jiní polohy plátna různě střídají. Hlavním cílem se tedy stává samotný proces. Přesně jako u asijských mistrů kaligrafie. Na základě kritéria přístupu k pohybu ve vztahu k malbě, kterému někteří umělci druhé poloviny dvacátého století přisuzují veškerou vážnost a důležitost, bych ráda představila několik umělců, kteří takto přistupovali k tvorbě. Jejich přístup je založený na vnitřních pocitech, lze je zařadit do tzv. abstraktního expresionismu, směru, „...který se objevuje od konce 40. let 20. století především ve Spojených státech ale i v Evropě.“¹² Umělci spojeni s touto podkapitolou pracují na principu improvizčních technik a gest, kterými vytvářejí své obrazy. Tímto způsobem vznikají skvrny, které mají svéráznou estetickou hodnotu.

Jedním z vlivů, který v tomto směru ovlivnil tvorbu umělců je východní kaligrafie. Kaligrafie znamená v předkladu z řečtiny krásné písmo tedy krasopis, ale v asijské kaligrafii se nejednalo o krásné písmo, ale o vyjádření pohybu, který znázorňoval životní energii. Tvůrci, staří asijské mistři, vstupovali do obrazů celým svým tělem. Pohyb se pro ně stal nejdůležitějším faktorem při tvorbě obrazu. Stejně jako pro malé děti, které mají radost z pohybu, radost ze stopy, kterou za sebou zanechají. Samozřejmě, že kaligrafické mistry nechci přirovnávat k dětem, ale mířím tím k tomu, že dokázali zjednodušit tvary písma na jednoduché elementární tvary, „...při čemž neváhali sáhnout k radikální redukci složitého znaku na jakýsi samoznak, obsahující už jen základní grafické gesto původního znaku.... V tomto slohu se také uskutečnil nejen přesun významů do celých grafických frází, ale i přesun důrazu od informace sémantické s kódem jazykovým k informaci estetické s kódem výtvarným.“¹³ Pro diváka se kaligrafický obraz asijských mistrů stává čitelný, i když jazyku nerozumí. Rozumí ale pohybu, energii, kterou do obrazu mistři/umělci vložili. Možná se právě díky znakové zkratce stala asijská kaligrafie hlavním inspiračním vlivem pro moderní umění 20. století v Evropě a Americe.

Před tím, než budu krátce hovořit o umělcích akční gestické malby a tašismu, ráda bych se zmínila také o výtvarnících, kteří jsou považováni za asijské mistry kaligrafie. Jedním z nich je Sófú Okabe, dalším pak Šunkai Bundú. Chci přiblížit čtenářům způsob jejich tvorby. V dalších ukázkách jistě spatříte podobné prvky v práci starých mistrů s moderními malíři.

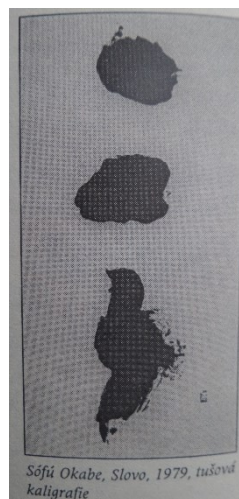
¹¹ VÁVRA, Jiří. Od impresionismu k postmoderně: dějiny vizuálního umění. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-120-9. str. 78

¹² VÁVRA, Jiří. Od impresionismu k postmoderně: dějiny vizuálního umění. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-120-9. str. 78

¹³ BAŘINKA, Jaroslav. Kulturní tradice Dálného východu. Praha: Odeon, 1980. str. 241

Šunkai Bundó v roce 1952 při velké kaligrafické akci na svátek milovníků kaligrafického umění.

Obr. 9, Sófú Okabe, slovo, 1979, tušová kaligrafie

1.3.1 Akční gestická malba

Jedním z umělců, které bych v této části ráda citovala je americký malíř Jackson Pollock, který se zabýval Akční gestickou malbou. Pollock do svých obrazů vstupoval, maloval na zemi, téměř kolem svých obrazů tančil. Zanechal v obraze svou stopu přímým nanášením barvy na plátno (lil barvu rovnou z plechovky, cákal štětcem). Této technice se říká dripping, tzv. cákání, a stala se populární nejen ve výtvarném umění, ale také ve výtvarné výchově. Při pohledu na Pollockova díla člověk může cítit ohromnou energii, kterou do nich vkládal. Bohužel jsem nikdy neviděla jeho dílo v originále, ale i skrz reprodukce pociťuji silný zážitek.

„Potřebuji cítit, že jsem součástí malby a skutečně se do ní pohroužit.“

„Své obrazy nemaluji podle připravených skic nebo barevných studií. Tvořím zcela bezprostředně. Malířská metoda odpovídá přirozenému řádu organického růstu. Spíše, než ilustrovat se snažím své pocity vyjádřit.“¹⁴

J. Pollock

Obr. 10, J. Pollock

¹⁴ VÁVRA, Jiří. Od impresionismu k postmoderně: dějiny vizuálního umění. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-120-9. str. 78

1.3.2. Lyrická abstrakce

Další umělecký směr v rámci abstraktní malby, ve kterém se skvrna objevuje je lyrická abstrakce. „V tomto směru dominuje víc individuální rukopis, zájem o vnitřní barevný prostor malby, než o energické tahy štětce. Lyrické abstrakci je bližší tvarová konkrétnost barevných ploch.“¹⁵ Malby spadající pod toto označení působí klidným dojmem, vtahují diváka působením barvy a jemnými vibracemi do obrazu. Jedním z autorů, u kterých se objevuje skvrna v pravidelném obdélném tvaru je M. Rothko. Pro ukázkou jsem použila jedno z jeho děl.

Obr. 11, M. Rothko, *Untitled*, 1967

Dalším umělcem, kterého bych ráda představila je Cliford Still, který se svým pojetím abstraktní malby liší od Evropského pojetí žánru abstraktní malby. „Zajímá jej především řešení prostoru, základem mu je určitá barva, často černá. Používá velkých formátů obrazu.“¹⁶

Obr. 12, C. Still, 1974

¹⁵ VÁVRA, Jiří. *Od impresionismu k postmoderně: dějiny vizuálního umění*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-120-9. str. 79

¹⁶ VÁVRA, Jiří. *Od impresionismu k postmoderně: dějiny vizuálního umění*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-120-9. str. 79

1.3.3. Tachisté

Překlad slova z francouzského la tache – skvrna. “Snaží se spojit postupy surrealistického automatismu akční (gestickou) malbou.”¹⁷ Bez promyšlení a kontroly umělci vrhají na plátno barvy. Pracují před publikem, takže jejich tvorba se stává jakýmsi představením pro diváky, díky kterému se mohou seznámit blíže s postupy práce umělce. „Umělci tachismu vytvářeli barevné skvrny v širokých tazích štětce, své barvy nanášeli na plátna přímo z tub a rozmazávali ve spontánních tvořivých impulsech. Někdy díla tachistů vypadala jako cvičení v japonské či čínské kaligrafii, nicméně se jednalo o podobnost čistě náhodnou – tachismus byl stejně jako akční malba založen na náhodě a víceméně vědomě nekontrolované a spontánní práci umělce... Díla umělců tachismu nezachycují žádná konkrétní témata, spíše jako známé Rorschachovy testy vyzývají k zamyšlení a odrážejí konkrétní pocity či podvědomí diváka, který v nich hledá odraz vlastní fantazie. Tachisté malovali proto, aby ve svých malbách viděli věci, ne proto, aby malovali věci, které vidí.“¹⁸ Jedním z umělců, kteří uskutečnili několik „představení“ je George Mathieu. Jeho tvorbu pro představu, jakým způsobem zachází se skvrnou, uvádím v této práci.

Obr. 13, G. Mathieu, 1950 - 1960

¹⁷ VÁVRA, Jiří. Od impresionismu k postmoderně: dějiny vizuálního umění. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-120-9. str. 80

¹⁸ Tachismus | ARTMUSEUM.CZ. ARTMUSEUM.CZ [online]. Copyright © 1999 [cit. 09.07.2019]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smer_list.php?smer_id=107

1.4. Rozpíjení

Pro tuto podkapitolu jsem vybrala dva umělce, kteří tvoří na základě zapouštění barev do vlhkého podkladu. Tento směr má významnější zastoupení až v moderním umění. Umělců, kteří tvoří touto technikou je bezpochyby mnoho. Zaměřila jsem se ale na autory, kteří mi jsou blízcí svojí tvorbou, a především na ty, skrze které je možné demonstrovat využití skvrny ve výtvarném umění. Jedná se o umělce Marlene Dumas a Thomase Lehnerera, kteří v této podkapitole představují reprezentanty dané techniky. Každý z nich využívá rozpíjející se skvrnu jiným způsobem.

Podíl náhody je neodmyslitelnou součástí v technice rozpíjení barvy. Z pohledu dějin umění s náhodou pracovali dadaisté. Náhoda se od té doby stala frekventovanou metodou tvorby v moderním umění. Náhoda vnáší do díla jakési ozvláštnění, kterého autor vědomě využívá ve svůj prospěch. Autor ale stále může ovlivnit výsledný obraz množstvím a hustotou barvy. Dále lze rozpíjející barvy ovlivnit ohraničením mokrého podkladu, do kterého autor přenesse tvar, který by mohl lépe interpretovat. To vše a možná ještě více dokáží autoři ovlivnit, ale náhoda hraje pokaždé v takto vytvářených obrazech podstatnou roli.

Vybrala jsem pro ukázkou práce s rozpíjející se barvou ve výtvarném umění dva umělce, které stavím do protikladu ve způsobu použití této techniky.

1.4.1 Marlene Dumas

Francouzská umělkyně, pocházející z jihoafrické republiky. Vybrala jsem její práci, jelikož mne oslovilo, jakým způsobem zachází s rozpíjející se barvou. Její obrazy na mě působí dojmem předvídatelnosti nepředvídatelných skvrn. Pro ukázkou její práce jsem vybrala dva portréty, na kterých právě skvrnu Dumas používá k zachycení výrazu tváře za pomoci světla a stínu, rafinovaně zachází s rozpíjející se barvou, přemýšlí o dalších tazích, zdali je rozpít či nikoliv.

Obr. 14, M. Dumas, *Copy of a model (Naomi cambell)*, 1996

Obr. 15, M. Dumas, *Naomi Cambell as Maria Magdalena*

1.4.2. Thomas Lehnerer

Díla Thomase Lehnerera jsem poprvé spatřila na výstavě v Lichtenštejnsku v roce 2018. Jeho tvorba mě zaujala především proto, že je mi blízká. Rozhodla jsem se autora představit také ve své závěrečné práci ve spojení s technikou rozpíjení barvy v mokřém podkladu a postavit ho do protikladu k tvorbě Marlene Dumas.

Za protiklad Marlene Dumas jej považuji z toho důvodu, že Lehnerer používá skvrnu k tomu, aby své dílo následně dokreslil za pomoci tužky nebo pera. ale Dumas používá skvrnu už k modelaci konečného obrazu.

Naopak Lehnerer skvrny využívá k dokreslování, nezachází s ní jako se samostatným prvkem, využívá jejího tvaru k dokreslení příběhu.

V jeho práci spatřuji velký podíl náhody, se kterou autor pracuje, využívá ji k dosažení cíle. Oproti tomu Dumas na mě působí dojmem, že „nenechá nic náhodě“. Dávám do uvozovek, jelikož určitý podíl i v jejich pracech hraje náhoda, ale zdá se, že ji má více pod kontrolou nežli Lehnerer.

Obr. 16, T. Lehnerer, vlastní fotografie

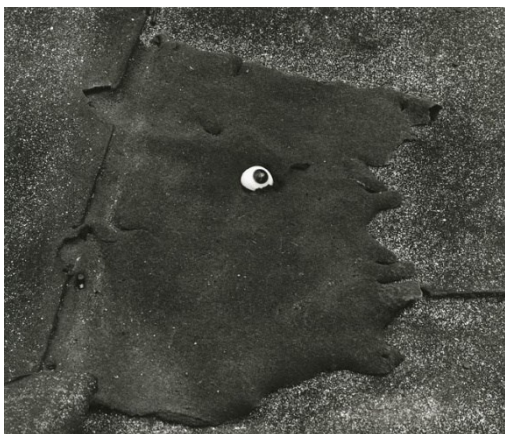

Obr. 17, T. Lehnerer, vlastní fotografie

1.5. Skvrna ve fotografii

Rozhodla jsem se tuto část práce věnovat fotografům pracujícím s abstraktní fotografií především proto, že mi zmínění autoři byli inspirací v autorské tvorbě a také proto, že je jejich dílo svědectvím o všudypřítomné skvrně. Na fotografiích autorů, o kterých se budu zmiňovat lze nalézt skvrny v našem přirozeném prostředí, především ve městě. Například opadané omítky, asfaltové cákance na zdech, oloupaný barevný nátěr a mnohé další. Jedná se tedy o záznam lidské existence, pohyb společnosti a jednotlivce, ale mimo jiné o změny podnebí, které mají vliv na podobu skvrny. Právě proto, abych poukázala na všudypřítomnost a možnost interpretace skvrn, jsem do této části práce zahrnula také abstraktní fotografii českých umělců, kteří tvořili v poválečném období, tj. ve druhé polovině dvacátého století. Umělečtí fotografové poválečného období, kteří se zaměřili na abstrakci, byli inspirováni surrealismem. Z této skupiny autorů jsem vybrala Aloise Nožičku a Emilu Medkovou. Zaujal mě způsob práce, se kterým oba autoři tyto záznamy naší společnosti zpracovali, jak je představují divákům. V dalších řádcích vám představím jednotlivé autory a ukázky jejich prací.

Fotografie, které vyvolávají určité asociace podle představ samotného tvůrce, který před vyfocením podle potřeby svůj předmět zájmu předem upraví, tak aby v divákovi vyvolal alespoň podobné asociace jako u něho, vytvářela v některých případech Emila Medková. Píši alespoň podobné z toho důvodu, že každý z nás může mít podobné, ale podle mého názoru nikdy stejné představy jako druhý. Můžeme všeobecně říct, že nám daný obrázek připomíná dívku, ale každý už si ji představuje odlišným způsobem. Samozřejmě, že záměr, se kterým Emila Medková upravovala své objekty, tak aby v lidech vyvolaly stejnou obecnou asociaci jako u ní, splňuje právě obecnou představu. Pro ukázkou uvádím dvě z jejích fotografií, na kterých lze vidět rozdílné pojetí interpretace. Na jedné z nich je divák jasně veden již doplněným okem a názvem, tudíž pozorovateli není dopřán prostor pro vlastní domyšlení, což nepovažuji za špatné nebo dobré, pouze poukazuji na fakt, kterého jsem si všimla. Ve druhé ukázce je podle mého názoru divákovi ponechán větší prostor pro jeho představivost i přesto, že autorka interpretací díla vede diváka k tomu, aby hledal daný výraz pro použitý název *Křik*. Hledání je ten rozdíl, na který jsem chtěla upozornit ukázkou těchto dvou fotografií.

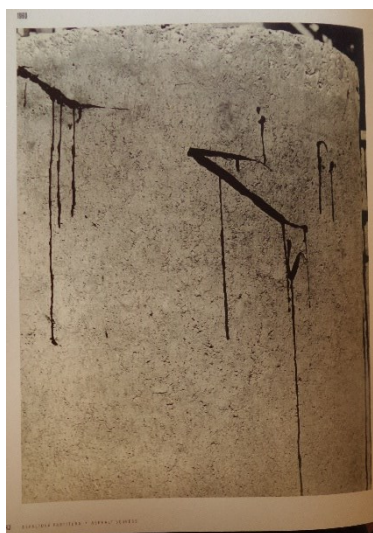

Obr. 18, E. Medková, z cyklu *Portfolio* 1954/76

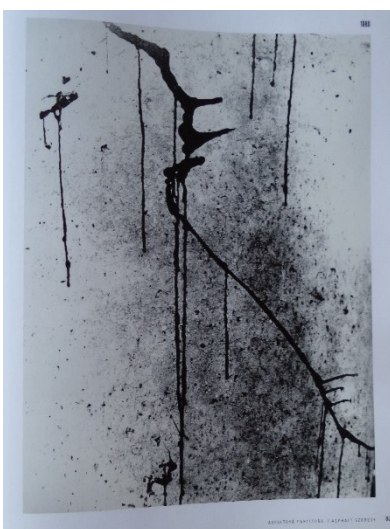

Obr. 19, E. Medková, z cyklu *Portfolio* 1954/76

Podobné fotografie jako Medková vytvářel také Nožička, ačkoliv „...se jejich fotografie lišily nejenom formálně, nechtěl být jen druhým v řadě. On udržoval vztah k detailu, zatímco Medková hledala celek, ...“¹⁹ Nožička poskytuje divákovi prostor pro jeho vlastní fantazii tím, že jednotlivé fotografie nechává bez názvu. Navede diváka pouze pojmenováním fotografických celků při čemž dochází k interpretaci. Pro ukázkou jeho díla jsem vybrala práci *Asfaltová partitura*, která spadá do celku *Stopy na zdi*, kterému se věnoval v letech 1958–1960. *Asfaltová partitura* mě zaujala především tím, že pro něho představovala „modernistické noty evokující partitury Nové hudby.“²⁰ Velice jednoduché a přesto výmluvné. Chtěla jsem zde poukázat na možnost využití skvrny ve spojení s hudbou.

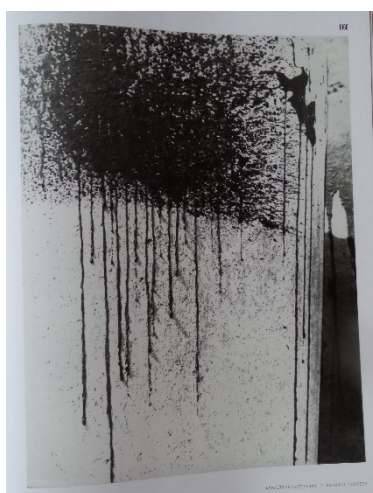
Obr. 20, A. Nožička, *Asfaltová partitura*, 1958-1960

Obr. 21, A. Nožička, *Asfaltová partitura*, 1958-1960

Obr. 22, A. Nožička, *Asfaltová partitura*, 1958-1960

Obr. 23, A. Nožička, *Asfaltová partitura*, 1958-1960

Obr. 24, A. Nožička, *Asfaltová partitura*, 1958-1960

¹⁹ PRIMUS, Zdenek. Alois Nožička: komplementární svědectví : complementary evidence. Praha: KANT, 2003. ISBN 80-86217-54-X. str. 12

²⁰ PRIMUS, Zdenek. Alois Nožička: komplementární svědectví : complementary evidence. Praha: KANT, 2003. ISBN 80-86217-54-X. str. 12

1.6. Skvrna ve veřejném prostoru

Ve veřejném prostoru se většinu času setkáváme se skvrnami nežádoucího charakteru. Mám tím na mysli různé tekutiny vylité na zemi, rozšlapané žvýkačky, jídlo, opadané omítky, sloupávající se barvu a mnohé další. Tyto skvrny v lidech vyvolávají většinou negativní emoce a považují je za nežádoucí. Ovšem i skvrna takového charakteru se může stát žádoucí. Jak jsem již zmiňovala v předchozích podkapitolách, Vladimír Boudník, umělec, který se svého času věnoval tomu, aby v lidech vzbudil obrazotvornost skrz opadané omítky, těmito akcemi zasahoval do vizuální stránky veřejného prostoru. To je jedna z možností, jak pracovat se skvrnou ve veřejném prostoru ve spojení s výtvarným umění.

V této podkapitole bych se však ráda zaměřila na umělce, který vystupuje pod pseudonymem Epos 257. Tento kontroverzní umělec používá skvrnu k tomu, aby vyjádřil kritiku společnosti, ve které žije. Za pomoci paintball pistolí střílel v roce 2009 na billboardy, které před „palbou“ zakryl bílým pozadím. Na billboardu vznikl abstraktní obraz z několika barevných skvrn jež přímo působil na městské prostředí. Autor tímto gestem vyjádřil svůj názor na billboardy a přebujelou reklamu obecně.

Obr. 25, Epos 257, Urban Paintings, 2009

Další zásah do veřejného prostoru prostřednictvím skvrny Epos provedl v roce 2011, kdy pokračoval na projektu z roku 2009. Jeho téma „signalizace gestem“²¹ zůstává stejné, jediné, co Epos změnil, byla zbraň, kterou si vyrobil sám podle partyzánských postupů. Inspirovali ho američtí aktivisté protestující proti reklamě koncem šedesátých let. V Eposově případě se nejedná o útok na určitou reklamu, ale na billboardy jako medium všeobecně. Způsob, kterým reaguje na billboardy je opravdu obdivuhodný. Snaží se zkrášlit městskou krajinu abstraktním obrazem.²²

Billboardy opravdu nelze jen tak přehlédnout a reklamy, které se na nich objevují jsou většinou nevkusné. Zasahují do krajiny drastickým způsobem. Připadá mi až děsivé, jakým způsobem společnost přijímá billboardy ve veřejném prostoru, přijímá je v podstatě smířlivě, lidé se nikterak neděsí jejich obhlavné velikosti a obrazu, který na nich je nalepen. Možná si ani jakožto společnost neuvědomujeme, jakým způsobem tak velké reklamy mění naši městskou krajinu. Způsob, jakým Epos reaguje na billboardy by se mohl zdát agresivní, jelikož používá zbraně, ale ve srovnání s tím, jakým způsobem jsou nám podsouvány reklamy nemohu mluvit o agresivitě v pravém slova smyslu.

V porovnání s jeho „útokem“ z roku 2009 s „útokem“ z roku 2011 je vidět podstatný rozdíl. Podle mého názoru je zde viditelná zvyšující se naštvanost vůči nekonečnému „boji“ s billboardy nebo reklamou všeobecně, kterou pozorují skrze velikost skvrn a jejich rozstříku.

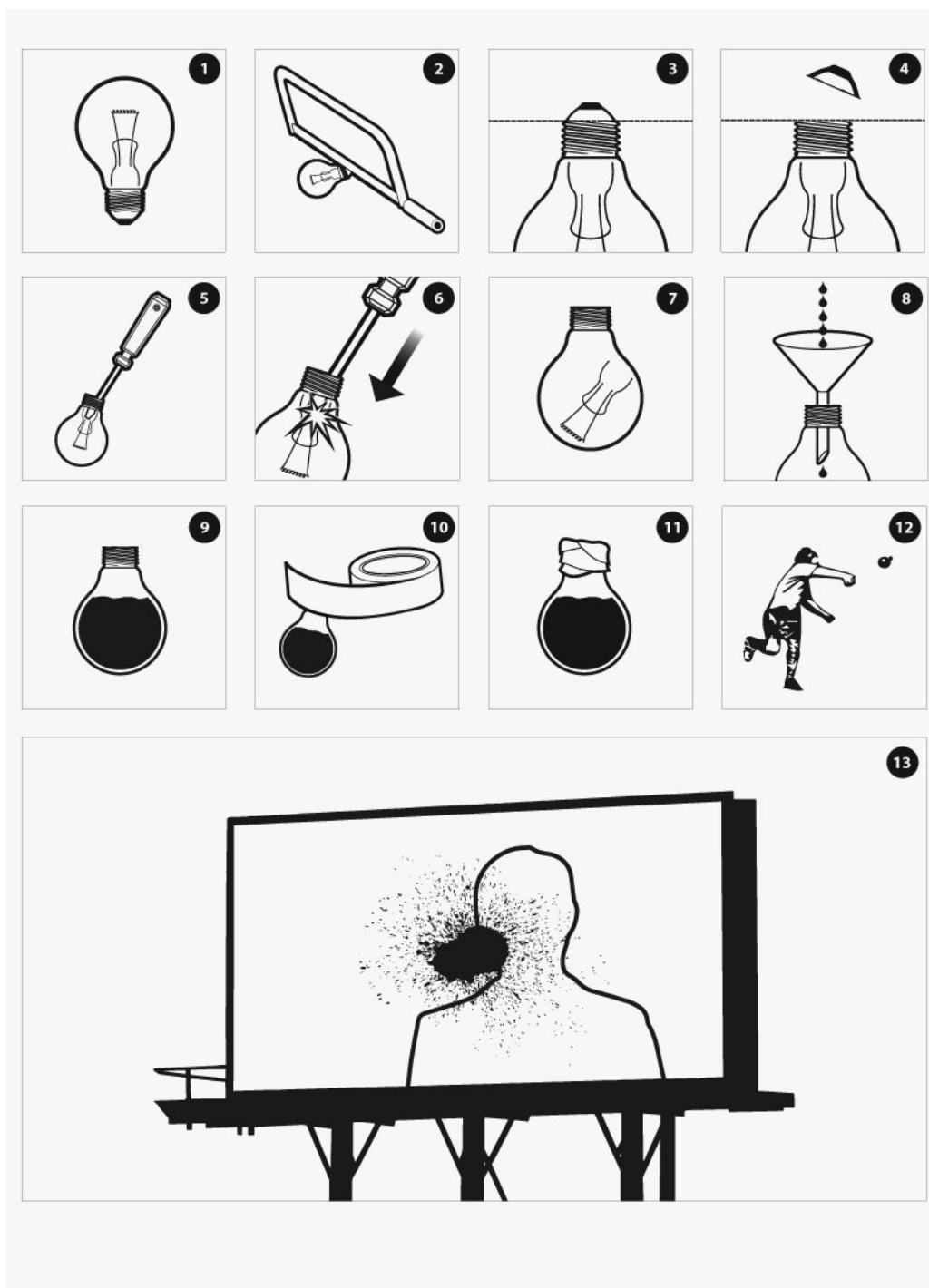

Obr. 26, Epos 257, Urban Paintings, 2011

²¹ Galerie. [online]. Dostupné z: <http://www.epos257.cz/?lng=en&s=works&t=/urbanshootpaintings2011>

²² Galerie. [online]. Dostupné z: <http://www.epos257.cz/?lng=en&s=works&t=/urbanshootpaintings2011>

Vybrala jsem z Eposovy tvorby ještě jednu ukázkou jeho práce související se skvrnou ve veřejném prostoru. Nyní Epos vyzívá k „občanské neposlušnosti“ prostřednictvím letáků, na kterých je návod, jak si vyrobit barevné náboje z žárovek a jak je využít v souvislosti s parlamentními volbami v roce 2013. Některé obrázky, které používám jako ukázky jeho práce jsem vyfotila za pomoci tlačítka „print screen“ z videa, které je dostupné na jeho internetových stránkách.²³

Obr. 27, Epos 257, Leták s návodem k „občanské neposlušnosti“, Neboj se volit již dnes!!!!, 2013

²³ EPOS 257. [online]. Dostupné z: <http://www.epos257.cz/blog/>

Obr. 28, Epos 257, rozdáání letáků, 2013

Obr. 29, Epos 257, Volba!!!, 2013

Obr. 30, Epos 257, Volba!!!, 2013

2. Didaktická část

Následná část práce obsahuje tři podkapitoly, ve kterých představuji přiblížení a uchopení tématu v hodinách výtvarné výchovy. V první podkapitole se budu věnovat několika výtvarným etudám, na kterých jsem měla možnost pracovat jako lektorka výtvarného kroužku v rámci družiny v ZŠ Korunovačnická v roce 2018 v zimním pololetí. Budu se zabývat otázkou, co od realizace očekávám a v závěru shrnu, zdali se mé očekávání naplnilo či nikoliv. Dále budu navrhnout možné změny ve zpracování v přístupu k samostatným úkolům. Zde mi bude nápomocný Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání, především část, která se věnuje „očekávaným výstupům – 1. období“²⁴.

Ve druhé podkapitole se věnuji teoretickému návrhu edukačního programu pro galerii. Tento program jsem směřovala k žákům druhého stupně ZŠ, jelikož zpracování pracovního listu si podle mého názoru vyžaduje hlubší zamyšlení, které bude ovlivňovat i inteligenční vyzrálou žáků. Vycházela jsem z „očekávaných výstupů“ žáků 2. stupně ZŠ.

Součástí této práce je podkapitola, ve které se věnuji zpracování výtvarného úkolu spolužáky z výtvarné katedry UK na PedF, pro které jsem úkol připravila. Budu se věnovat popisu činnosti a ukázkám výsledných prací.

²⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 166 s. [cit. 2019-07-10]. strana 86. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>

2.1. Úvod k výtvarnému zpracování tématu ve škole, inspirační zdroje, kladené cíle

Ve chvíli, kdy jsem měla téma bakalářské práce zadané, jsem ještě netušila, že se mi naskytne příležitost mnou navržené úkoly realizovat. Můj sen úkoly uplatnit v praxi a vyzkoušet, zdali jsou mé nápady reálně použitelné v hodinách výtvarné výchovy se mi nakonec splnil až v době, kdy jsem po neúspěšném dopsání této práce později, než v řádném termínu prodloužila studium, a naskytl se mi tím pádem rok, který pro mne byl volnější než předchozí a mohla jsem tedy přistoupit k naplnění praxe.

Jelikož jsem nad zadaným tématem přemýšlela již dlouhou dobu, tak jsem také dlouhou dobu přemýšlela nad didaktickým zpracováním a nad možnostmi jednotlivých úkolů. V souvislosti s vybraným tématem mě napadlo mnoho nápadů pro práci s žáky ve výtvarné výchově, proto jsem opravdu ráda, že jsem některé z nich mohla uplatnit v praxi.

Cíle, kterých bych chtěla dosáhnout jsem se snažila navázat na očekávané výstupy a cílové zaměření vzdělávací činnosti podle RVP pro základní vzdělávání z kapitoly 5.7 Umění a kultura²⁵.

- „pochopení umění jako specifického způsobu poznání a k užívání jazyka umění jako svébytného prostředku komunikace“²⁶
- „uvědomování si sebe samého jako svobodného jedince; k tvořivému přístupu ke světu, k možnosti aktivního překonávání životních stereotypů a k obohacování emocionálního života“²⁷
- „zaujímání osobní účasti v procesu tvorby a k chápání procesu tvorby jako způsobu nalézání a vyjadřování osobních prožitků i postojů k jevům a vztahům v mnohotvárném světě“²⁸

Dále mi byly oporou „očekávané výstupy podkapitola RVP 5.7.2“²⁹

- „rozpoznává a pojmenovává prvky vizuálně obrazného vyjádření (linie, tvary, objemy, barvy, objekty); porovnává je a třídí na základě odlišností vycházejících z jeho zkušeností, vjemů, zážitků a představ“³⁰
- „interpretuje podle svých schopností různá vizuálně obrazná vyjádření; odlišné interpretace porovnává se svou dosavadní zkušeností“³¹

²⁵ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 166 s. [cit. 2019-07-10]. strana 82. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>

²⁶ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 166 s. [cit. 2019-07-10]. strana 84. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>

²⁷ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 166 s. [cit. 2019-07-10]. strana 84. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>

²⁸ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 166 s. [cit. 2019-07-10]. strana 84. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>

²⁹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 166 s. [cit. 2019-07-10]. strana 87. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>

³⁰ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 166 s. [cit. 2019-07-10]. strana 87. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>

³¹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 166 s. [cit. 2019-07-10]. strana 87. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>

- „na základě vlastní zkušenosti nalézá a do komunikace zapojuje obsah vizuálně obrazných vyjádření, která samostatně vytvořil, vybral či upravil“³²

Podnětů z vnějšího okolí je nespočet a považuji za důležité, aby žáci byli schopni rozlišovat dané podněty a čerpat z nich podklady k vlastní tvorbě. Mám tím na mysli podněty, které nás obklopují v každodenním životě při chůzi městem, všímání si věcí (pro některé z nás naprosto samozřejmých) jako je například opadaná omítka, různé stopy na chodnících atd. Všímání si stop lidské existence, které by mohly být inspirací k vlastní tvorbě. Jakýmsi podnětem k zamyšlení se nad vlastním vnitřním světem. Jelikož každý z nás má určité představy, které jsou podmíněny vnějším prostředím. „To znamená, že jak v životě, tak v umění je vykročení za hranice stereotypů průměrné každodennosti jenom prvním, přestože velmi důležitým krokem k poznání.“³³

Považuji za důležité uvést zde svůj pohled na problematiku využívání chytrých telefonů v souvislosti s ovlivněním vnímání okolí. Domnívám se, že jedním z důvodů, proč dochází ke stále většímu nezájmu o svět kolem nás, může být vzrůstající role chytrých telefonů, tabletů, počítačů a všemožných herních konzolí v životě člověka, zejména mladších generací. Vycházím z vlastní zkušenosti především se svým o několik let mladším bratrem, u kterého jsem si začala všimnat naprostého nezájmu ke svému okolí. Nechci tvrdit, že tento jev je součástí života každého dítěte/žáka, ale myslím si, že se stává obvyklejším a mohl by způsobovat jakousi apatii vůči svému okolí. Toto by, domnívám se, mohlo mít neblahé následky týkající se schopnosti kriticky myslet ohledně vizuálních podnětů. Bohužel již od malička se děti setkávají s těmito druhy elektronických zařízení ať už přímo nebo nepřímo. Je velice těžké přesvědčit je, aby chytré telefony a herní konzole nepoužívaly tak často. Pevně doufám, že s pomocí vynalézavých výtvarných etud dokážeme, jakožto pedagogové, dětem vrátit zpět zájem o okolí a vzbudit v nich chuť k tvořivosti s pomocí jejich vlastní obrazotvornosti. Velice smutný a vlastně i děsivý pohled se mi naskytá pokaždé, když za sebou zabouchnu dveře od domu a vyjdu do ulic, potkávám spoustu lidí zahleděných do svých chytrých telefonů doslova při každé příležitosti, dokonce i na milostné schůzce. Touto úvahou jsem chtěla zdůraznit v jak velké míře se lidé nechali ovládnout svými chytrými telefony, a bohužel se stává mnohem častějším, že i děti v mladším školním věku jsou ponořeny do virtuální reality více než do reality ve které žijí fyzicky. Právě proto cítím potřebu reagovat skrze výtvarnou výchovu a pomocí ozvláštnění všedních věcí se budu snažit, abych v žácích vzbudila chuť zajímat se více o okolní prostředí a umět na něj reagovat. „Ozvláštnění je název pro specifickou duševní a tvůrčí aktivitu, která

³² Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 166 s. [cit. 2019-07-10]. strana 87. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>

³³ SLAVÍK, Jan a Petr WAWROŠZ. Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefietiky. 2., ekonomické vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7290-498-3. str. 39

vyzdvihuje obyčejné věci a události z průměrné každodennosti a staví je před naše užaslé smysly, jako bychom je viděli poprvé.“³⁴

Představivost žáků inspirovaná nepravidelnými tvary, které by sami vytvářeli nebo by používali k vlastní tvorbě ty, které jsou již „hotové“ (opadaná omítka, sloupávající se barva, dekoláže...), by měla podnítit žáky k zamýšlení se nad vlastním vnitřním světem a možnostmi lépe definovat své vlastní zájmy, které lze využít ve výtvarné činnosti. Rozhodně nemám ambice k tomu, aby žáci našli „sami sebe“ a nehodlám je nikterak rozebírat po psychologické stránce, ale chci, aby skrze výtvarnou činnost lépe porozuměli tomu, co je v jejich životě obklopuje a co je pro ně důležité, tedy objevení vlastních zájmů. „Ve snaze životu lépe porozumět jsou obsaženy tři hlavní požadavky: (1) hledat poučení v minulosti, (2) bohatě prožívat současnost se snahou ji porozumět, (3) dokázat z přítomnosti vytušit budoucnost. V těchto požadavcích se nejspíše skrývá to, čemu říkáme „hloubka poznání.“ Domnívám se, že skrze správně zadaná témata a postupy výtvarných úkolů lze dosáhnout „hlubšího poznání“.³⁵

Vypracovaným úkolem se snažím navrhnout téma mířené obsahem a formou tak, aby v dětech vzbuzoval touhu zajímat se více o okolní prostředí, protože zážitky a zkušenosti, které načerpají, se ukládají do jejich paměti a podvědomí, ze kterého plyne představivost, což je předpokladem pro kreativní tvoření. Proto jsem zvolila právě práci s dětskou obrazotvorností, abych tímto způsobem dala podnět k bližšímu poznání a zájmu o okolní svět.

Didaktická část nepřímo reaguje na teoretickou část, jelikož jsem vycházela z některých uvedených autorů, kteří slouží jako ilustrativní osobnosti pro inspiraci v tvorbě ve škole. Jednotlivé úkoly, které jsem prakticky realizovala ve škole tedy představují několik variant, jak pracovat se skvrnou jako s výrazovým prostředkem a které je možné na základě uvedených autorů uvést také v praxi na základní škole s žáky prvního stupně. Inspirovala jsem se tvorbou např. M. Dumas a její práci s rozpíjející se skvrnou v mokřém podkladu, dále jsem čerpala z tvorby V. Boudníka zejména z cyklu *Corpus Delicti* z let 1956–1957, ve kterém vytvářel symetrické skvrny přehnutím papíru s nanesenou barvou, s jejichž pomocí produkoval variace na známé Rorschachovy testy. Dále jsem se inspirovala tvorbou umělců akční gestické malby, díly a výstavou L. Nováka a abstraktními fotografiemi E. Medkové. V této části mi byly oporou knihy V. Roeselové, které považuji za „poklad“ pro pedagogii výtvarné výchovy, jelikož jsou napsány pro mě srozumitelným jazykem, ale především proto, že v nich lze nalézt pro učitele cenné informace a také inspiraci k tvorbě. Pro slovo poklad jsem použila uvozovky z důvodu toho, že se pro mne tyto knihy staly opravdovým pokladem.

Pokládám za velice důležité žáky seznamovat s umělci a s jejich díly. Co se týká ukázky prací, je samozřejmě lepší, pokud má žák možnost spatřit originální dílo. V mém případě, lektorky kroužku v rámci družiny, jsem bohužel neuskutečnila návštěvu galerie či muzea, především z časových důvodů, jelikož jedna lekce má pouze 60 minut. Přistoupila jsem tedy k ukázkám na počítači nebo v podobě tisku či katalogů. Tímto si kladu za cíl především motivovat žáky k samostatné tvorbě, ale také, což je nepopíratelně stejně důležité jako motivace, žáky přivést

³⁴ SLAVÍK, Jan a Petr WAWROSZ. Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefilitiky. 2., ekonomické vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7290-498-3. str. 37

³⁵ SLAVÍK, Jan a Petr WAWROSZ. Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefilitiky. 2., ekonomické vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7290-498-3. str. 39

k blízkému vztahu k umění nejen v aktuální době ale také v budoucnosti. Vycházím z vlastní zkušenosti, kdy jsem si na základě ukázek děl učitelem vytvořila blízký vztah k práci umělce a vstoupila jsem do světa umění.

2.2. Realizace výtvarného úkolu

Pracovala jsem jako lektorka na ZŠ Korunovačnická v kroužku výtvarné výchovy v rámci družiny, kde jsem měla možnost realizace svých nápadů, které se týkají tématu této bakalářské práce. Snažila jsem se vytvořit výtvarné celky, které by odhalovaly již zmíněné vnitřní světy žáků. Tato práce mi pomohla v odhalení zájmů žáků, takže jsem mohla určit jakým směrem bychom se mohli v dalších hodinách ubírat, tak aby žáky výtvarná výchova dále rozvíjela.

Jak pracovat se skvrnou jako se samostatným výrazovým prvkem jsem řešila na začátku didaktické práce. Důležitý faktor při práci ve třídě spatřuji v zadání tématu. Nelze pracovat pouze se skvrnou na libovolné téma, jelikož žáci nemají motivaci dále pracovat a ztrácí se v tvorbě. Bez zadání tématu by mohlo snadno dojít k demotivaci, jelikož by žáci neviděli smysl a cíl tvorby a práce by se mohla stát samoučelnou. Proto jsem přistupovala k zadávání tématu jako k nedílné součásti následné práce.

Téma bakalářské práce jsem se rozhodla uplatnit v hodinách jednoho výtvarného klubu, ačkoliv jsem vyučovala celkem tři výtvarné kluby. Vybraný klub jsem zvolila na základě nízkého počtu žáků, což mi umožňovalo obrovské pracovní možnosti pro samotnou tvorbu. Výhodou menšího počtu žáků v tomto klubu spatřuji také v tom, že jsme se mohli s žáky společně domluvit na daném tématu, který jsme zvolili na základě jejich zájmů. Výhodou také byla možnost individuálního přístupu k žákům.

V tomto klubu jsem pracovala na začátku se čtyřmi žáky, resp. žačkami z různých tříd. Dvě žačky byly z 5. třídy, třetí ze čtvrté třídy Montessorri, a čtvrtá ze 2. třídy. V průběhu vedení lekce došlo ke změnám v účasti, jedna žačka přestoupila do hodin pro starší věkovou skupinu a druhá se přihlásila později. Jedná se o žákyni 5. třídy, která z hodin odešla a o žákyni ze 2. třídy, která do klubu přišla.

Seznámila jsem žáky s úmyslem pracovat na úkolech v tzv. tematických celcích. S vybraným klubem, do kterého jsem zařadila výrazový prvek „skvrna“ spočíval úkol v práci na dvou dlouhodobých projektech. V těchto celcích se nám s žáky podařilo vytvořit celkem tři práce, které byly postaveny na práci se skvrnou. Práce probíhala v rámci pěti lekcí.

Prvním tematickým celkem byla práce na portrétu. Výsledkem tohoto celku je dohromady pět prací, z nichž jsem vybrala dvě, které spadají do tématu této bakalářské práce. Druhým projektem, na kterém jsme s žáky v hodinách výtvarné výchovy pracovali byl „Můj tajemný prales“, ve kterém vzniklo celkem šest děl. Z tohoto celku jsem v rámci mé závěrečné práce vybrala jeden úkol.

Záměrně jsem pracovala s dětskou fantazií. Snažila jsem se zvolit výtvarné techniky, tak aby práce žáky zaujala natolik, aby byli v budoucnu nadchnuti pro možnost rozvíjení techniky a zároveň aby splnila účel – vytvořit si své fantaskní světy.

Úkoly s ukázkami výsledných děl podrobně popisují níže.

1. Úkol

Téma: Portrét

Námět: „Mé druhé já“

Inspirace: Marlen Dumas

Technika: rozpíjení barvy v mokrém podkladu

Pomůcky: inkoust, voda, štětce, papír

Cíl – ozvláštňením portréту jsem chtěla žáky přivést ke kreativnímu řešení úkolu. Zamyšlení se nad svou vlastní podobou.

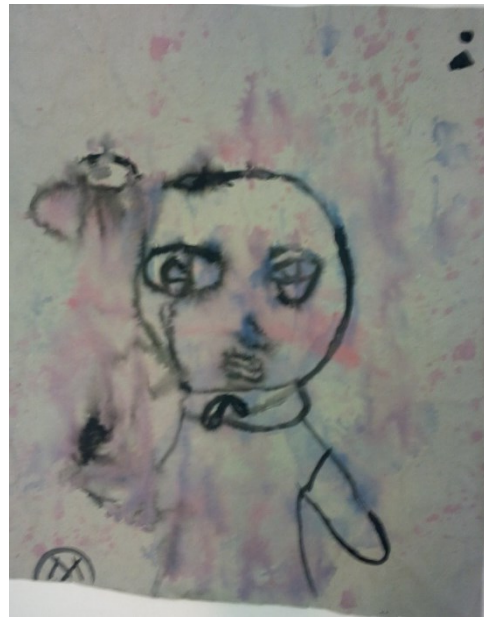
Na začátku hodiny jsem žákům představila tvorbu Marlene Dumas. V souvislosti s tématem portrét jsem si připravila ukázky z cyklu *Modely* (1994). Zvolila jsem tuto autorku pro inspiraci z toho důvodu, že jsem chtěla žáky seznámit s ozvláštňením jejich vlastního portrétu za použití rozpíjející se barvy v mokrém podkladu. V dílech Marlene Dumas hraje určitou roli náhoda, která spočívá v rozpíjení barvy ve spojení s vhodně zvolenými tahy štětce. Chtěla jsem žáky přivést k zamyšlení nad možností úsporné malby, nad možností využití náhody ve svůj prospěch. Domnívám se, že využití náhody nebo dokonce nechtěných skvrn by mohla být pro žáky přínosná zkušenost do budoucna. Dále jsme si povídali o tom, jakým způsobem Marlene Dumas své obrazy vytváří, o tom, že tato práce zabere dost času a to proto, že si autorka dobře rozmýšlí jednotlivé tahy. Snažila jsem se žáky přivést k tomu, aby také oni své tahy štětcem dobře rozmýšleli.

Po ukázkách jsem měla na zemi připraveny již nařezané papíry. Práci na zemi jsem zvolila proto, že jsme si podklad namáčeli, tak aby voda a následná barva nestékaly se shora dolů. Pokud bychom pracovali na stole, tak by žáci neměli dostatečný odstup od díla. Na stole hned vedle papírů připravila tuše ve třech barvách – modrá, černá a červená. Počet barev jsem omezila, aby nedocházelo k přílišné nerozhodnosti. Dále jsem na stůl připravila široké a úzké štětce s dlouhou rukojetí a nádoby s vodou. Široké štětce sloužily k nanášení vody na podklad a úzké s dlouhou rukojetí pro dokreslení.

Samotný začátek tvorby probíhal tak, že jsem nejdříve žákům ukázala postup práce na papíře, který byl pro tento účel připraven, sloužil tedy jako zkušební. Žáci si tedy „osahali“ práci s materiálem, který jsem připravila. Po zkoušce žáci začali sami tvořit. Nejdříve si nanесли vodu štětcem na papír, říkala jsem jim, aby se snažili vytvořit obrys svého portrétu, poté přistoupili k nanášení inkoustu. Poté co barva trochu zaschla, přišel čas na tahy úzkým štětcem, kterým dokreslili výsledný obraz.

Nikola Č., 10 let, vlastní fotografie

Mája H., 9 let, vlastní fotografie

Veronika V., 10 let, vlastní fotografie

2. Úkol

Téma: Portrét

Námět: „Mé já převtělené do bájného zvířete“

Inspirace: Boudník – symetrická skvrna

Technika: obtisk

Pomůcky: inkoust, čtvrtka

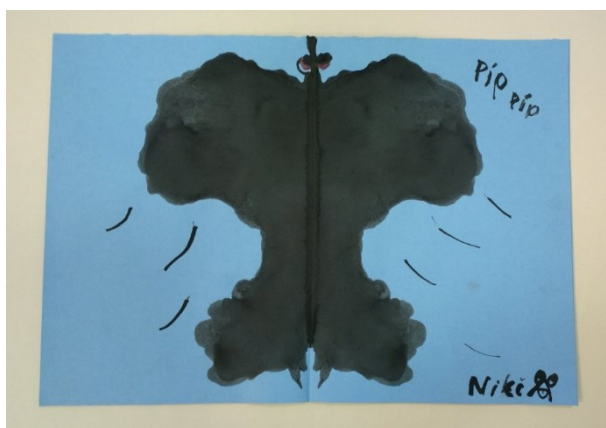
Cíl – rozvíjení obrazotvornosti

V tomto úkolu jsem vycházela z cyklu *Corpus Delicti* od Vladimíra Boudníka. Ukázky děl autora také zahrnovaly jeho práci v ulici, kde dokresloval skvrny vzniklé opadanou omítkou. Prostřednictvím Boudníkových obrazů z již zmíněného cyklu jsem se snažila v žácích vzbudit chuť odhalit jejich „vnitřní světy“ a zároveň je odhalit mne, jakožto pedagogovi, což považuji za důležité. Učitel tak díky nahlédnutí do vnitřních světů může lépe pracovat v budoucích hodinách VV, jelikož ví, co jednotlivce zajímá, i když možná podvědomě, nicméně může s tím dále pracovat a pomoci žákům s rozvíjením jejich umělecké činnosti. Proto se námětem pro tento úkol stalo „Mé já převtělené do bájného zvířete“.

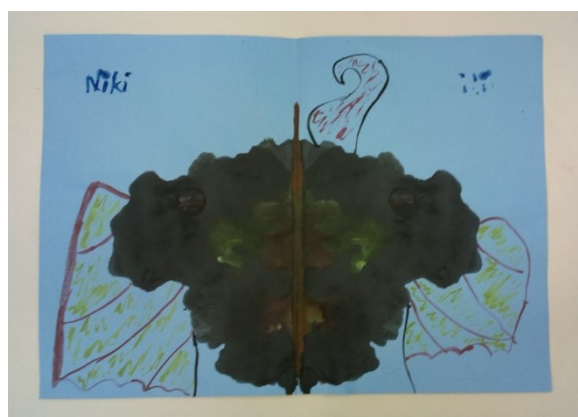
Zadání: na základě symetrické skvrny, která vznikne po přeložení papíru s barvou interpretujte skvrnu a následně ji dokreslete, tak aby se vaše představa stala skutečností.

Další fází hodiny bylo přistoupení k připraveným materiálům. K dispozici jsem žákům připravila modré čtvrtky a barevné inkousty. Čtvrtky jsem již přeložila, abych tím urychlila práci vzhledem k délce jedné hodiny (60 minut). Následovala krátká ukázka postupu práce, poté žáci začali s vlastní prací. Postup práce probíhal tak, že si žáci nalili tuš na čtvrtku a následně přehnuli. Vznikla symetrická skvrna, kterou žáci interpretovali a poté skvrnu dokreslili pomocí tuše. V průběhu práce jsme společně vedli reflektivní dialog, který žákům pomáhal s doplněním jejich vlastní interpretace. „Výtvarnému ztvárnění světa přírody a člověka a mnohdy i jeho slovnímu doplnění napomáhá citlivá *spoluúčast ostatních žáků i učitele*, kteří se na hledání podílejí.“³⁶

³⁶ ROESELVÁ, Věra. Námět ve výtvarné výchově. Upr. vyd. Praha: Sarah, 2000. ISBN 80-902-267-4-4. str. 12

Nikola Č., 10 let, vlastní fotografie

Nikola Č., 10 let, vlastní fotografie

Mája H., 9 let, vlastní fotografie

Mája H., 9 let, vlastní fotografie

Veronika V., 10 let, vlastní fotografie

Veronika V., 10 let, vlastní fotografie

3. Úkol

Téma: Krajina

Námět: „Můj tajemný prales“

Inspirace: Daisy Mrázková, Max Ernst

Pomůcky: Akrylové barvy, tuž, fixy, hlazený karton, špejle, štětce, pauzovací papír

Technika – dekalk: „obecný termín pro metodu obtisku či obtiskování (kdy se například vodovkami pomalovaná polovina papíru přehne na bílou druhou část, kam se obraz obtiskne)

- velice využíváno surrealisty, např. jej uplatňoval *Max Ernst*, který využíval fantastičnost náhodně vzniklých forem a struktur, a tímto postupem si připravoval i texturu podmalby svých obrazů³⁷

Tento úkol jsme zpracovávali po dobu dvou hodin. První hodinu jsme se věnovali ukázkám a vytváření dekalků. Ve druhé hodině jsme pracovali s fotografiemi Čestmíra Krátkého z cyklu *Boubínský prales*. Podrobný popis jednotlivých hodin viz níže.

1. hodina

Jak již název napovídá, opět se obracím na žákovo nitro, které lze nazvat podle Františka Kupky „duchovním ateliérem“, ³⁸ podle něho je to „...svět kouzelného zrcadla přetvořené skutečnosti a vidin, jejichž původ se zdá nevyzkoumatelný.“³⁹ Pro tento úkol jsem zvolila ukázky prací Maxe Ernsta a tvorbu Daisy Mrázkové. V tomto případě jsem žákům přinesla pro ukázkou jednu z jejích knih, *Co by se stalo kdyby*. Dekalk nám sloužil, podle inspirace již zmíněných autorů, v podstatě jako podmalba.

Připravila jsem hlazené bílé kartony formátu A3, akrylové barvy, špejle a štětce. Po ukázce, jak se dekalk vytváří, žáci začali pracovat samostatně. Během této hodiny vzniklo několik obtisků, jelikož byli žáci fascinováni procesem vzniku natolik, že se nespokojili pouze s jedním obtiskem. Počet dekalků jsem tedy omezila na 3 pro každého z toho důvodu, abychom byli schopni s pracemi dále pracovat a nevytvářeli je samoúčelně.

Následoval reflektivní dialog nad hotovými pracemi, které jsme rozložili vedle sebe. Žáci navzájem komentovali svá díla, což bylo pro všechny inspirací. Docházelo dokonce ke společným interpretacím jednotlivých děl, žačky se vžily do světa tajemného pralesa, ve kterém byly všechny najednou s prožívaly stejné příběhy. Jejich přístup a nadšení pro spolupráci mi vnučnul nápad pro další úkol, který popisuji v úkole č. 4.

³⁷ Dekalk – Arts Lexikon. [online]. Copyright © [cit. 10.07.2019]. Dostupné z: <http://www.artslexikon.cz//index.php?title=Dekalk>

³⁸ KUPKA, František. Tvoření v umění výtvarném. Praha: Spolek výtvarných umělců Mánes, 1923. str. 157

³⁹ KUPKA, František. Tvoření v umění výtvarném. Praha: Spolek výtvarných umělců Mánes, 1923. str. 157

2. Hodina

Pokračovali jsme s připravenými podklady z minulé hodiny. Nyní žáci dle vzoru Maxe Ernsta a Daisy Mrázkové dokončili svá díla.

„Dokreslením či domalbou se tvary stanou čitelnější, jindy se zklidňují, mění se jejich okolí. Rodí se nové fiktivní světy.“⁴⁰ Žákům se podařilo citlivě využít jedinečných vlastností nepravidelných tvarů, které si samy předchozí hodinu vytvořili. Vznikla tak díla s fantaskními příběhy.

3. Hodina

V rámci tématu jsem k pokračování v práci zvolila fotografie Boubínského pralesa od Čestmíra Krátkého, které jsem vytiskla a přinesla do hodiny. Nařezala jsem pauzovací papíry ve formátu A3. Vysvětlila jsem žákům, jakým způsobem budeme s fotografiemi pracovat a za jakým účelem. Na pauzovací papír přeneseme prapodivné tvary z boubínského pralesa a necháme je „ožít“. Chtěla jsem po žácích, aby na základě fotografií nakreslili bytosti žijící v jejich tajemném pralesě. Dále jsem je seznámila s tím, že kresby následně nalepíme na obtisky, které jsme vytvářeli v předešlé hodině. Vyřešila jsem tak i otázku, jak naložit s obtisky, kterých bylo víc, než jsem na začátku plánovala.

Začali jsme s „ožíváním“ pralesa způsobem, kdy si žák na fotografii položil pauzovací papír a hledal nové tvory. Přibližně po pěti minutách jsem žákům fotografie vyměňovala. Pauzovací papír žáci zaplnili celý. Pro kresbu jsme používali fixy. Na konci hodiny jsme kresby nalepili na předem vybraný podklad.⁴¹

⁴⁰ ROESELVÁ, Věra. Linie, barva a tvar ve výtvarné výchově. Praha: Sarah, [2004]. ISBN 80-902267-5-2. str. 122

⁴¹ Bohužel ukázky z těchto dekalko-prací nemám momentálně k dispozici.

4. Úkol

Téma: Krajina

Námět: „Společně v pralese“

Pomůcky: hadry, pěnové houby, naředěné akrylové barvy, papír, tuš

Inspirace: abstraktní expresionismus, surrealismus

Cíl – spolupráce, dialog

Jak jsem již zmínila, tento úkol mě napadl ve spojení s tvorbou obtisků, když žáci s obrovským zájmem debatovali nad svými pracemi. Napadlo je, naprosto spontánně, své příběhy propojovat, v tu chvíli jsem myslela na to, že bychom mohli vytvořit společné dílo. Podstata společného díla tkvěla v tom, že na základě hodu pěnovou houbou nebo hadrem namočeným v barvě vytvoříme skvrny, které následně dokreslíme a budeme interpretovat. Tento úkol jsem rozdělila do dvou hodin.

1. hodina

Připravila jsem si pro žáky video ukázkou, na které Georges Matheiu vytváří svůj obraz před publikem, abych poukázala na důležitost pohybu při tvorbě. Dále jsem je seznámila s tím, že druhou hodinu budeme skvrny, které si vytvoříme, dokreslovat.

Postup práce: žáci přistoupili k již napnutému balicímu papíru na velký stojan a začali s vrháním namočených hadrů a pěnových hub v barvě na papír. Vše jsem předem připravila, takže jsme nemuseli ztrácet čas. Průběh práce připomínal gestickou malbu nebo malíře tachismu, jelikož právě pohyb byl v tomto úkolu klíčový. Žáci využívali k hodu celé své tělo. Společně jsme pozorovali různé intenzity hodu, které ovlivňovaly velikost i tvar skvrn, takže se žáci dokonce rozebíhali. V průběhu „akce“ žáci odstupovali od díla, aby si rozmýšleli, kam chtějí další skvrnu umístit, také proto aby si ujasnili, jakou intenzitou mají hadr nebo pěnovou houbu hodit kvůli velikosti a také aby si rozmysleli jakou barvu zvolí. Náhodné skvrny, které vznikly při hodu houbou nebo hadrem namočeným do barvy, jsme s žáky měli možnost hledat společné podivuhodné tvory a k tomu jsme rovnou vymýšleli příběhy nebo vztahy, které mezi sebou jednotliví tvorové mohou mít. Společný dialog probíhal až na konci hodiny, kdy žáci skončili s „akcí“.

2. hodina

Přistoupili jsme ke společnému dílu a připomněli jsme si příběhy a tvary, o kterých jsme se bavili na konci minulé hodiny. Průběh dokreslování probíhal společnými hovory nad jednotlivými tvary. Žáci se navzájem inspirovali. Na základě několikerého opakování hledání v nepravidelných tvarech v předešlých hodinách žáky průběh této hodiny poněkud nudil. Takže pro oživení díla používali techniku rozfoukávání tuše.

2.3. Nesnáze „skvrny“ v hodinách výtvarného kroužku v rámci družiny

Pokud mám komentovat hodiny VV v rámci družiny, ve kterých jsem měla možnost působit, tak musím v první řadě říct, že hodinová dotace lekcí je nedostatečná. Bylo pro mne velice obtížné naučit se splnit daný úkol v průběhu 60 minut. Učitel manipule s opravdu krátkou dobou, za kterou musí nejenom vyzvednout žáky ve třídě, ve kterých mají družinu, ale ještě je seznámit se zadáním úkolu, seznámit s ukázkami a tvořit.

Při zamyšlení se nad zpracováním zadaných úkolů spatřuji určité úskalí. Vzhledem k tomu, že mám možnost na práci s dětmi nahlédnout s delším časovým odstupem (půl roku) ráda bych zmínila určité body, kterých bych se v příštích hodinách vyvarovala nebo bych doporučila postup, který by přispěl k lepším výsledkům.

Pokud bych měla možnost další spolupráce s dětmi, tak bych se určitě pokusila vytvořit několik dalších portrétů založených na technice rozpíjející se barvy. Myslím, že by mohl vzniknout celek několika portrétů, u kterých bychom mohli pozorovat vývoj osvojení techniky, tzn. zdokonalení žáků. Ovšem problém, se kterým jsem se potýkala v hodinách výtvarného kroužku v rámci družiny byl fakt, že jedna hodina má pouze 60 minut.

Další úskalí v hodinách výtvarného kroužku v rámci družiny spatřuji v tom, že děti jsou rozjívené a je těžké udržet jejich pozornost. Tento fakt poněkud komplikuje dlouhodobou práci na projektech. Proto bych doporučovala spíše se zaměřit na dlouhodobé projekty v hodinách ZUŠ, v hodinách výtvarné výchovy na 2. stupni ZŠ nebo na gymnáziu. Tímto nezavrhuji práci na projektech v hodinách výtvarného kroužku v rámci družiny, ale navrhovala bych přizpůsobení se „družinovému režimu“, které by spočívalo ve způsobu zadávání práce a ve zvolené technice. Doporučila bych výtvarné hodiny uchopit formou zážitku a nenucenou formou děti dovést ke zlepšování jejich schopností.

2.4. Návrh edukačního programu pro galerie

V této části závěrečné práce představím návrh na edukační program vytvořený pro stálou expozici v Galerii Ladislava Nováka v Třebíči. Program jsem zaměřila na žáky druhého stupně základní školy. Vycházím z předpokladu, že žáci na ŽŠ mají menší prostor pro porozumění výtvarnému umění například oproti žákům ZUŠ – žákům, kteří si výtvarnou tvorbu zvolili dobrovolně, tudíž mají přirozený zájem si vztah k umění vybudovat a mají přirozenou touhu tvořit. Zvolila jsem přímý kontakt s dílem, jelikož je důležité vzbudit v žácích zájem a zaujmout je přímým kontaktem s dílem o čemž hovoří např. „Metodika realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu (pro základní vzdělávání).“ Hovoří o tom, že „V prostředí „vizuální kultury“ a multimediálních výměn informací, kdy poznávání a prožívání je v nebývalé míře zprostředkováváno v distanci, je setkání s originály vysoké umělecké kvality v prostředí galerie či muzea nezastupitelné.“⁴²

Program, který navrhuji se zakládá na mezioborovém propojení např. dramaturgie, výchova k občanství, zeměpis, český jazyk. Vycházím z poznámky již citované *Metodiky II*, kde autorka zmiňuje v kapitole obecných principů galerijní edukace v podkapitole „Princip první – diskurzivní model edukačních programů“ že: „Pedagogický konstruktivismus, implicitně uplatňovaný v galerijní/muzejní pedagogice, se přiklání k teorii diskursivní výstavby poznání. V jejím základu stojí myšlenka, že diskurs je sociální akcí a prostřednictvím určitých pravidel a mediačních kulturních elementů (jazyk, řeč, vizuální zobrazení a multimediální reprezentace atd.) vytváří významy a socio–kulturní praxi.“⁴³

Navrhuji seznámit žáky s návštěvou galerie již v hodinách výtvarné výchovy. Tato fáze by měla žáky motivovat k návštěvě. Do galerie bych se předem jela jakožto pedagog osobně podívat abych zjistila, co galerie v rámci vzdělávání nabízí. Jestli nabízí lektora, který by třídu mohl provést po galerii a předat žákům informace týkající se práce autora a také jeho života. Také by pro mě bylo důležité zjistit jaké prostory galerie nabízí pro práci na pracovním listu. Samozřejmě bych se zajímala o charakter výstavby.

⁴² JAKUBCOVÁ HAJDUŠKOVÁ, Lucie, Lucie HAJDUŠKOVÁ, Marie FULKOVÁ a Vladimíra SEHNALÍKOVÁ. Možnosti realizace vzdělávacího programu v galerii a muzeu ve spolupráci se školou. Metodika II, Metodika realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu (pro základní vzdělávání). Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. Strana 5. Dostupné také z: http://digitool.is.cuni.cz/R/-?func=dbin-jump-full&object_id=1421165&silolibrary=GEN01

⁴³ JAKUBCOVÁ HAJDUŠKOVÁ, Lucie, Lucie HAJDUŠKOVÁ, Marie FULKOVÁ a Vladimíra SEHNALÍKOVÁ. Možnosti realizace vzdělávacího programu v galerii a muzeu ve spolupráci se školou. Metodika II, Metodika realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu (pro základní vzdělávání). Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. Strana 7. Dostupné také z: http://digitool.is.cuni.cz/R/-?func=dbin-jump-full&object_id=1421165&silolibrary=GEN01

2.4.1 Hodinová dotace edukačního programu pro Galerii Ladislava Nováka v Třebíči

Předpokládaná hodinová dotace: 6 hodin.

Vzhledem k tomu, že plánuji návštěvu města Třebíč, od Prahy vzdáleného necelé dvě hodiny autem, tak předpokládám, že bych se domluvila s vedením školy a s rodiči na možnosti celodenního výletu. Dále počítám s tím, že bych se s vedením školy domluvila na školním autobuse, abychom nebyli vázáni na jízdní řád veřejné dopravy. Celkově by tedy cesta do galerie a zpět mohla trvat čtyři hodiny plus pauza na oběd jedna hodina. Tento čas nezahrnuji do hodinové dotace, jelikož nemá nic společného s edukačním programem.

1.+ 2. hodina

Před návštěvou galerie bych žáky seznámila s plánem návštěvy (cesta autobusem, čas, den, ...). Představila bych žákům tvorbu Ladislava Nováka. Diskutovali bychom o pravidlech návštěvy v galerii nebo v muzeu, „...o typech galerií a muzeí, jejich poslání apod.“⁴⁴ Vysvětlila bych žákům, co budeme v galerii dělat. Seznámila bych žáky s první částí pracovního listu, pro který bychom si připravili podklad pro pokračování v galerii.⁴⁵

3.+4. hodina

Prohlídka galerie s komentovanou prohlídkou plus práce na pracovním listu⁴⁶.

5.+6. hodina

Po návštěvě galerie bychom si společně prohlédli realizace úkolů z pracovního listu, na kterých by žáci pracovali ve svém volném čase. Vedli bychom diskuzi o průběhu úkolů a o pocitech, které žáci prožívali při realizaci. Další hodinu by následovala instalace výsledných prací ve školních prostorách.

⁴⁴ JAKUBCOVÁ HAJDUŠKOVÁ, Lucie, Lucie HAJDUŠKOVÁ, Marie FULKOVÁ a Vladimíra SEHNALÍKOVÁ. Možnosti realizace vzdělávacího programu v galerii a muzeu ve spolupráci se školou. Metodika II, Metodika realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu (pro základní vzdělávání). Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. Strana 9. Dostupné také z: http://digitoool.is.cuni.cz/R/-?func=dbin-jump-full&object_id=1421165&silos_library=GEN01

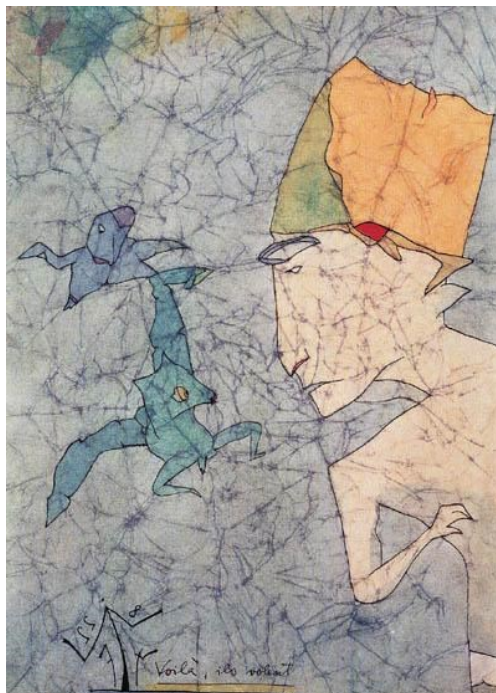
⁴⁵ Viz návrh pracovního listu

⁴⁶ Viz návrh pracovního listu

2.4.2. Pracovní list

1. Strana:

Interpretace – vybrané Novákovo dílo a výzva k interpretaci, čistý list papíru volně vložený s výzvou k vytvoření své vlastní froasáže a návod k postupu⁴⁷. Přiložené dílo L. Nováka, pro inspiraci.

Froasáž, návod:

- 1) Zmuchlej papír.
- 2) Rozlož a za pomoci vatového ubrousku navlhčeného v inkoustové barvě přetři papír, tak aby vynikly vzniklé rýhy.
- 3) Papír dej lisovat.⁴⁸
- 4) Dokresli, co ti vzniklé rýhy připomínají.⁴⁹
- 5) Interpretuj své dílo, popiš důvod vzniku.

⁴⁷ Froasáž bychom si společně vytvořili ve třídě před návštěvou galerie.

⁴⁸ Předpokládám, že ve třídě bude místo určené k lisování.

⁴⁹ Vylisované papíry bych vzala s sebou do galerie, žáci by na nich pokračovali po prohlídce.

2. Strana:

Rozcvička představivosti – „9 návodů, jak se chovat před obrazy“⁵⁰
Přečti si návody a představ si své reakce a pocity, zapiš je.

- „Před Rájem od Bosche

*Drž v ruce živou vlaštovku*⁵¹

Reakce:

Co by se stalo s vlaštovkou?

Pocity:

⁵⁰ NOVÁK, Ladislav. Receptář. Praha: Concordia, 1992. ISBN 80-900124-9-3. str. 43

⁵¹ NOVÁK, Ladislav. Receptář. Praha: Concordia, 1992. ISBN 80-900124-9-3. str. 49

- „Před Monou Lisou od Vinciho

V těžkém potápěčském skafandru z konce minulého století vyšroubovaným okénkem v přilbě prostrč lovecký roh a zatrub halali.⁵²

Popis reakcí:

Popis pocitů:

Doplňující:

- Zjisti kolik kilogramů vážil starý skafandr.

⁵² NOVÁK, Ladislav. Receptář. Praha: Concordia, 1992. ISBN 80-900124-9-3. str. 45

- „Před zátiším od Moranda

postav průzračnou láhev, ve které je zazátkovaná voska.⁵³

Reakce:

Pocity:

Doplňující:

- Jak láhev postavíš, tak aby byla přímo proti obrazu?
- Co použiješ?

⁵³ NOVÁK, Ladislav. Receptář. Praha: Concordia, 1992. ISBN 80-900124-9-3. str. 50

3. Strana:

Opravdová výzva k realizaci nastává u „Básní pro pohybovou recitaci“⁵⁴

Vyberte si jednu recitaci, kterou opravdu zrealizujete. Průběh natočí váš spolužák. Zapište vaše pocity a reakce okolí při zpracovávání úkolu. Všechny práce si prohlédneme v závěru tohoto projektu. Vše bude součástí výstavy, kterou uspořádáme v prostorách školy.

„Sto“

1. Bez odkladu vyjdi z domu, kde právě jsi, zahni vlevo, na příštím nároží vpravo, pak opět vpravo, nakonec vlevo. (Nejsi-li ve městě, musíš jít tak dlouho dokud nedojdeš k nějakému nároží.)
2. Za posledním rohem udělej sedm kroků, zastav se, poněkud se předkloň, vlož pravou ruku do levého rukávu a naopak (jak to dělají lidé, kteří nemají rukavice a je jim zima), skloň hlavu, zavři oči a počítej tiše a zvolna (můžeš dělat i pauzy) od 1 do 99.
3. Přitom naslouchej velmi pozorně všem zvukům kolem sebe. Jestli tě, však někdo osloví, nesmíš otevřít oči a odpovědět.
4. Když přijdeš konečně k číslu 99, napřim se, otevři oči, vytáhni ruce z rukávu a vykřikni „Sto!“. Několik okamžiků pozoruj reakce svého okolí, potom zvolna a důstojně odejdi. Kdyby se tě někdo ptal, nepotřebuješ-li pomoci, není-li ti špatně, hrdě odpověz, že jsi pohybově recitoval báseň „Sto“ od Ladislava Nováka z Třebíče.⁵⁵

„Večírek“

1. Pozvi na některý z příštích večírků několik svých nejlepších přátel a přítelkyň.
2. Kromě příslušných nápojů a zákusků připrav pro každého hosta dostatečně velký sáček od mouky. Do každého sáčku vyřízni tři otvory pro oči a pro ústa. Pastelkami sáčky vhodně omaluj.
3. Přinuť každého ze svých hostů, aby si nasadil na hlavu jeden sáček a neodkládal jej po celý večer i tehdy, když bude svlékat ostatní části svého oděvu. Ženám můžeš nasadit sáčky s mužskými obličejí; není nutné, aby ses vyhýbal i podobám zvířecím atd.
4. Při rozloučení oznam všem, že tento styl zábavných večírků vymyslel Ladislav Novák z Třebíče⁵⁶

⁵⁴ NOVÁK, Ladislav. Receptář. Praha: Concordia, 1992. ISBN 80-900124-9-3. str. 7

⁵⁵ NOVÁK, Ladislav. Receptář. Praha: Concordia, 1992. ISBN 80-900124-9-3. str. 9

⁵⁶ NOVÁK, Ladislav. Receptář. Praha: Concordia, 1992. ISBN 80-900124-9-3. str. 11

„Výlet

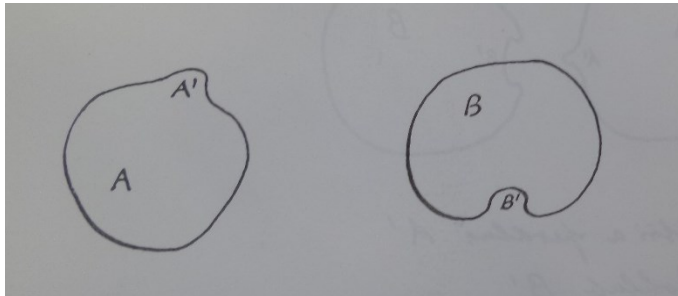
1. Zítřka nebo pozítří si vezmi den dovolené (pro studenty z realizovatelné o víkendu či o prázdninách)
2. Ráno vstaň velmi pozdě, první tramvaj nebo trolejbus odjed' na konečnou stanici, pokračuj eventuálně autobusem, ne však dále než tři stanice za „konečnou“. Směr své cesty ponech náhodě, pokud možno se však vyhýbej známým rekreačním oblastem.
3. Od stanice, kde vystoupíš, vydej se do polí, jdi asi hodinu, „kam tě oči povedou a nohy ponosou“.
4. Na tichém místě si sedni nebo lehni a pozoruj tam nejméně 20 minut naprosto tiše a nehybně okolí.
5. Pojez v některé venkovské hospodě, nebo zůstaň jednou bez oběda. Nejlepší by ovšem bylo, kdyby sis vymyslel nějakou pravděpodobnou záminku a kus chleba si vyžebal.
6. Vrať se do města až za tmy. Přitom splň tři úkoly.
 - A. Pozoruj západ slunce od okamžiku, kdy se sluneční kotouč dotkne obzoru, až do chvíle, kdy pod ním zmizí.
 - B. Najdi na smívající se obloze večernici. Snaž se vzpomenout na nějaké verše o večernici a hlasitě je recituj. Potom se je pokus zazpívat na improvizovanou melodii. (po návratu domů vyhledej v díle G Nervalova ono místo, kde popisuje počátek svého šílenství a halucinace spojené s vizí večernice.)
 - C. Všimni si rozzařující se aureoly nad městem.
7. Přinese-li ti tento neplánovaný výlet nějaké mimořádné prožitky, napiš o nich stručně na adresu: Ladislav Novák, Nezvalova 44, Třebíč.⁵⁷

⁵⁷ NOVÁK, Ladislav. Receptář. Praha: Concordia, 1992. ISBN 80-900124-9-3. str. 12-13

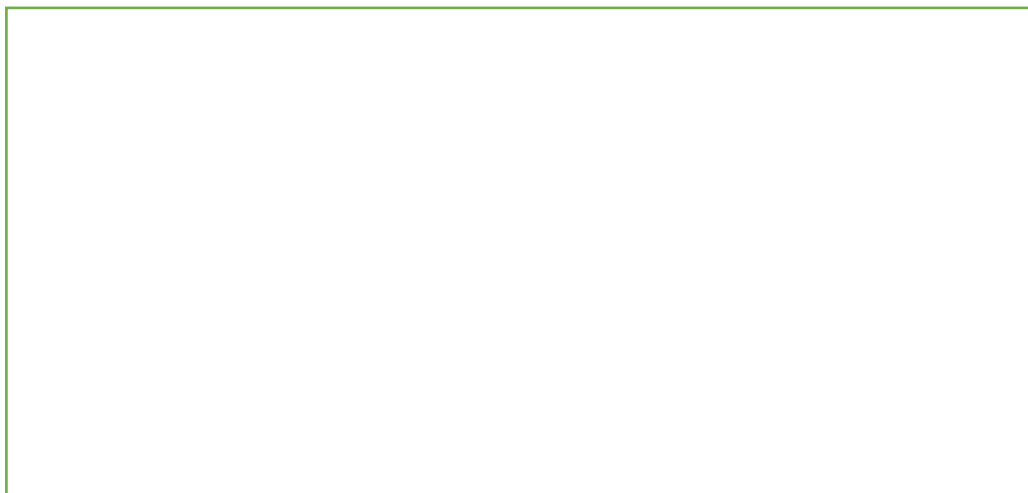
5. Strana:

„Interpretované kresby“

Představuj si podle přesného popisu, co se děje se skvrnou a zaznamenej její výsledný tvar do předem určeného pole. Na závěr porovnej svůj výsledný tvar se spolužáky (vhodné také pro vytvoření animace u žáků se zaměřením na multimediální tvorbu).

1. Prodluž A'
2. Prohlub B'
3. Přiblíž A k B a dále prodluž A'
4. Přiblíž B k A a dále prohlub B'
5. Oviň seshora A' okolo B téměř až k B'
6. Prohlub B' a současně poněkud otoč doprava
7. Zkrať A' a dále přiblíž A k B
8. Prohlub dále B' a přiblíž na dotyk B k A
9. Prudce prodluž A' a zleva oviň okolo A
10. Zmenši A a dále prodluž A'
11. Prohlub B' a vrať do původní polohy
12. Pronikni kolem A' do B'
13. Oviň A' těsně B
14. Zmenšuj A' , zvětšuj A
15. Zmenšuj B'
16. Oddal A od B (a naopak)⁵⁸

⁵⁸ NOVÁK, Ladislav. Receptář. Praha: Concordia, 1992. ISBN 80-900124-9-3. str. 69

2.5. Práce se spolužáky, návaznost na vlastní tvorbu

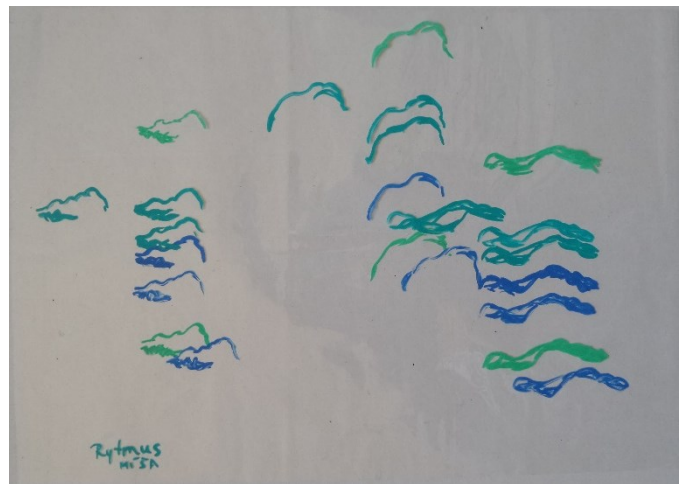
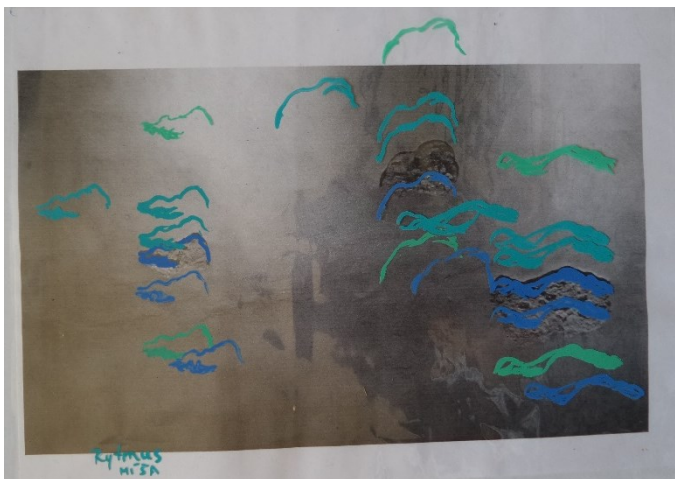
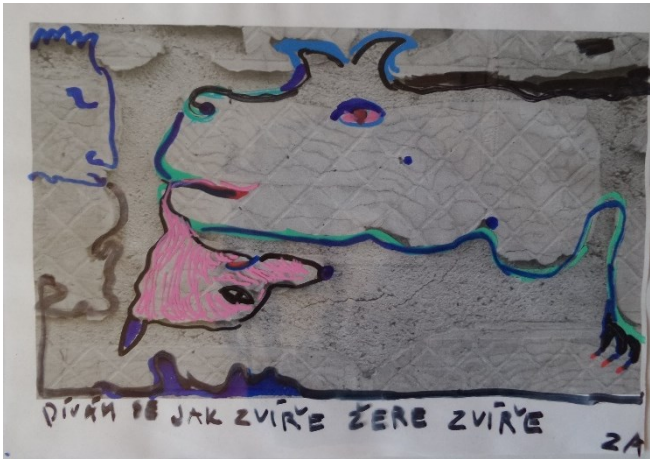
Poslední podkapitolu této části bak. práce věnuji popisu úkolu, na kterém jsem pracovala se svými spolužáky z PedF UK, který úzce souvisí s autorskou prací. Napadlo mě v souvislosti s vlastní tvorbou, ve které pracuji se skvrnou vznikající na základě lidské existence v našem prostředí, že bych mohla propojit vlastní tvorbu s tvorbou spolužáků. Po procházkách městem mi vznikl soubor fotografií, které upravuji v počítačovém programu podle toho, co ve mně daná fotografie vyvolává za asociaci. Zajímalo mě, jakým způsobem dané skvrny na fotografiích zpracují ostatní. Rozhodla jsem se oslovit spolužáky z bakalářského studia proto, abych se dozvěděla, jakým způsobem se skvrnami naloží oni.

Práce probíhala u spolužačky Zuzany Adamové ve Vísce, u které jsme se sešli společně s dalšími spolužáky. Všichni souhlasili se zpestřením našeho programu prací na zadaném úkolu, který jsem si pro ně připravila. Zadání úkolu znělo: na folii, kterou si přiložte na fotografii, nakreslete to, co vám skvrna připomíná. K práci jsem si připravila tisky fotografií, folii, akrylové a lihové permanentní fixy.

Výsledné práce jsme si rozložili vedle sebe a vedli jsme reflektivní dialog. Bylo vtipné pozorovat, jak se názory na dané skvrny liší. Zajímavé a dobré také je, že výsledné kresby fungují i samostatně bez použití fotografie na bílém podkladu, protože jsem upřímně doufala v to, že by kresby mohly takto fungovat. Ze souboru kreseb jsem vytvořila sešit, ve kterém jsou obsaženy fotografie, kresba na folii a bílý papír, aby bylo možné si prohlédnout kresbu bez fotografického podkladu. V této části práce uvádím ukázky jednotlivých kreseb.

Pro ilustraci přikládám několik ukázek prací.⁵⁹

⁵⁹ Soubor všech prací si lze prohlédnout v obrazové příloze.

3. Praktická část

Věnovala jsem se pozorování a shromažďování skvrn, které jsem nacházela v ulicích měst již před zadáním této práce. Jedná se především o skvrny, které jsou vytvořeny působením povětrnostních vlivů, např. opadaná omítka, oloupaná barva atd. Na základě pořízených fotografií různorodých skvrn jsem pracovala v počítačovém programu, ve kterém jsem obrázky upravovala tak, aby nepravidelný tvar např. opadané omítky vynikl. Takto upravené fotografie jsem upravovala úmyslně v počítačovém programu Adobe Illustrator, jelikož je zde možné pracovat s transparentní vrstvou. Z toho důvodu jsem mohla kresby použít i samostatně, na bílém podkladu. Jindy jsem zakryla celou fotografii. Při zakrývání celé fotografie jsem pracovala v jednoduchém programu malování a 3D malování.

Inspirací mi byly fotografie Aloise Nožičky, který fotil různé asfaltové skvrny na zdech domů atd. – vyznačují se neurčitostí. Dále mi byla inspirací tvorba E. Medkové. Tvorbu obou umělců blíže popisují v teoretické části.

V průběhu dokreslování jsem si uvědomila, že kresby vznikaly na základě místa vzniku, které ve mě zanechalo určitý dojem, atmosféru místa, která se následně odráží ve zpracování. Tyto kresby rozdělují na černobílé a barevné. Černobílé jsou spojené především s místem, ke kterému jsem si nevytvořila žádné citové pouto. Fotografie pochází většinou z temných, šedých, neutrálních míst jako je např. opuštěná budova, skvrny na chodnících. Barevné se vážou většinou na místo, na kterém jsem strávila více času. Kolem skvrn jsem chodila vícekrát, než jsem se rozhodla pořídit snímek.

Překrýváním fotografií kresbou v počítači jsem vytvořila několik prací, které jsem následně nechala vytisknout na fólii. Výsledné kresby jsem přiložila na původní fotografie a vytvořila jsem tak sešit se skvrnami, podobně jako jsem učinila s pracemi, které vznikly při zpracování úkolu pro spolužáky.

Při zpracovávání praktické části jsem přišla na to, že pokud dojde k většímu přiblížení obrazu, tak se objevují nové obrazy. V přiblížených skvrnách jsem spatřila další prapodivné figurky na sobě nezávislé, nesouvisející s celkovým obrazem. Později jsem si dané novotvary začala dávat do souvislosti s celkovým pohledem na obraz.

Závěr

Zpracování teoretické části pro mě bylo velice obtížné, což jsem si na začátku nemyslela. V průběhu rešerše jsem prošla osobní krizí. Došlo u mě k přehlcení informacemi, chtěla jsem obsáhnout vše co se týká skvrny ve výtvarném umění. Zjistila jsem, že autorů, kteří s tímto prvkem zacházejí je více, než jsem si dokázala představit a nevěděla jsem odkud kam směřovat. Dokonce jsem zpanikařila natolik, že jsem většinu teoretické části smazala. Rozhodla jsem se na určitou dobu v psaní nepokračovat. Po delším odstupu, který byl v mém případě ku prospěchu, jsem mohla pokračovat. Urovnala jsem si co je podstatné podotknout a smířila jsem se s tím, že se nezmíním o všech umělcích, kteří pracují nebo pracovali se skvrnou ve výtvarném umění.

Při zpracovávání autorské tvorby jsem podobně jako u zpracování teoretické části na čas došla k nucené pauze, jelikož jsem se začala ztrácet ve své práci. Najednou jsem došla k závěru, že se mé práce stávají samoúčelné, hledala jsem využití skvrn doslova všude. Odklonila jsem se od původní myšlenky dokreslování pořízených fotografií skvrn, které jsem pořídila při procházkách městem a na čas jsem přistoupila k malování skvrn. Při malbě mi byli inspirací např. spálené auto, rozlitá káva atd. Došla jsem ovšem k závěru, že malby působí pouze hezky, ale to bylo všechno. Takže jsem se na čas vzdálila od původní myšlenky, abych si uvědomila a potvrdila jsem si to, že byla vhodně zvolená v souvislosti se zadaným tématem práce. Zadáni práce jsem považovala jako vhodnou příležitost, jak dokončit projekt, na kterém jsem pracovala ve svém volném čase dávno před tím.

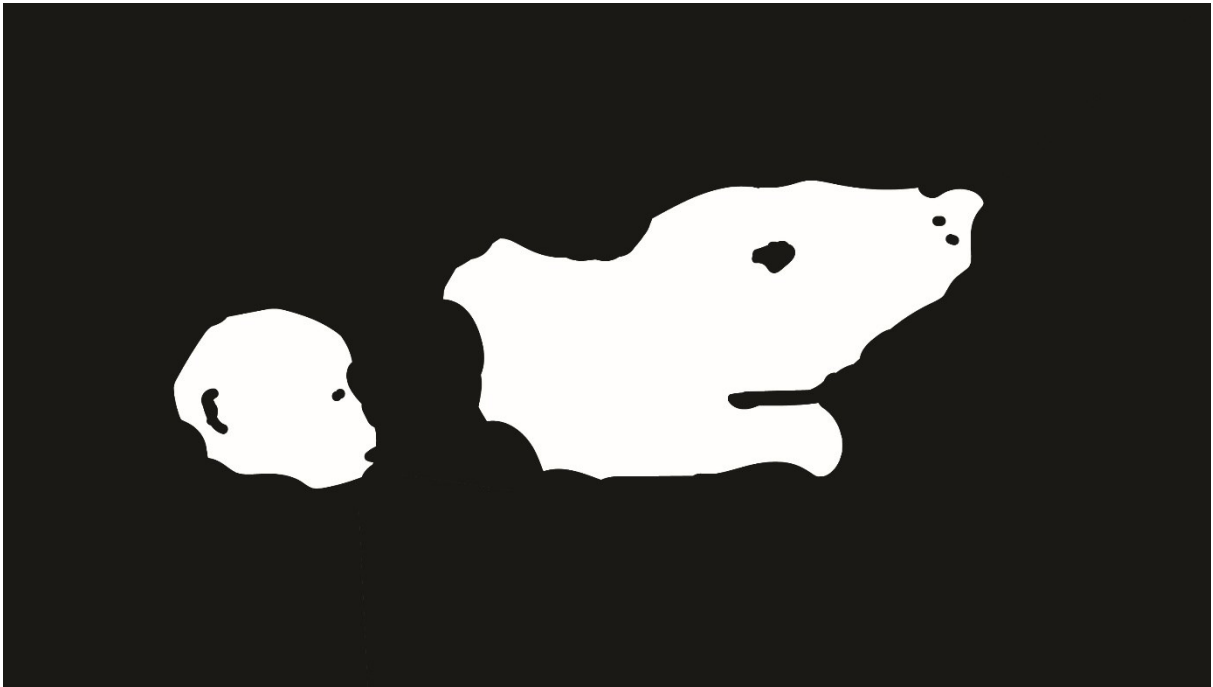
Upřímně musím říct, že jsem se zpracování didaktické části velice obávala. Mé obavy plynuly z nejistoty nad navrhovanými úkoly. Ve chvíli, kdy jsem měla možnost praxe mé obavy poněkud opadly.

Ze subjektivního pohledu nemohu říct, jestli jsem na skvrnu nahlédla jako na fenomén

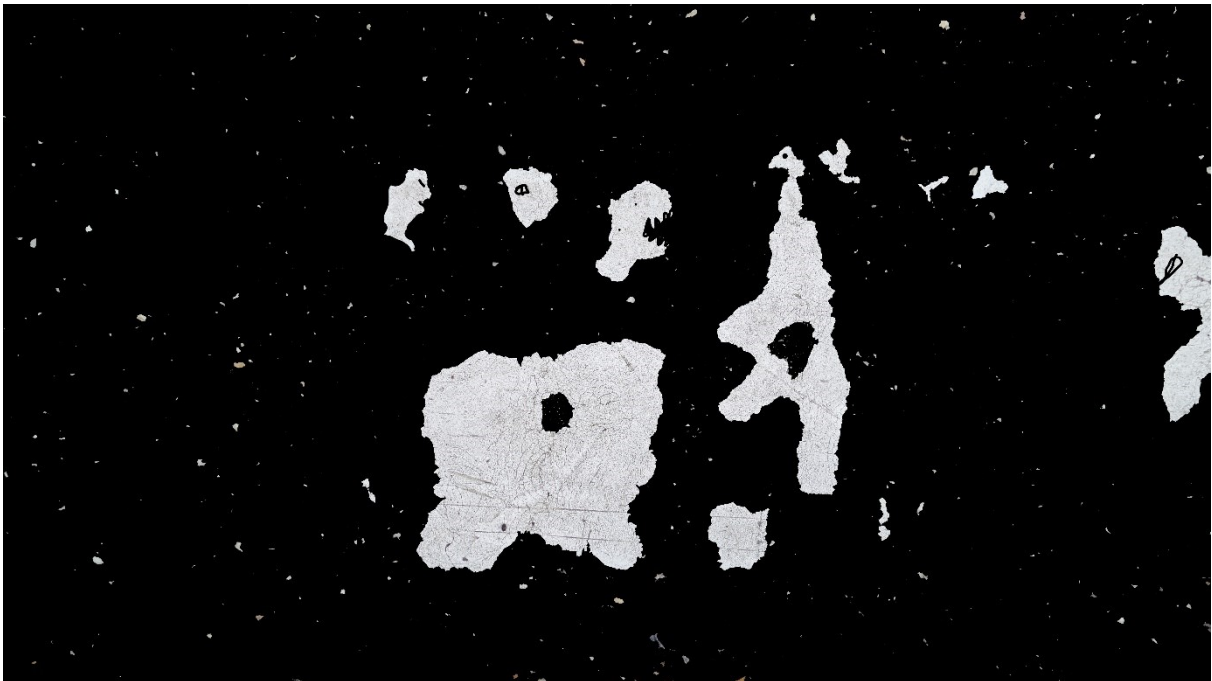
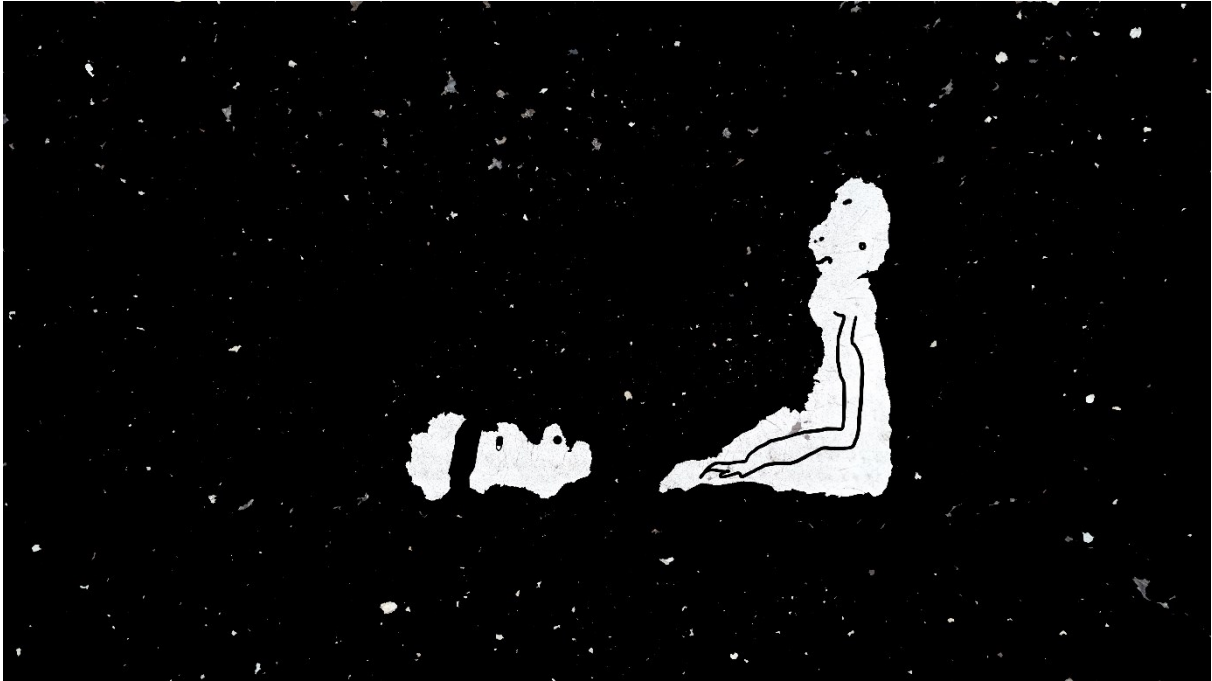
Podarilo se mi představit několik umělců a směrů, které souvisí s možnostmi využití skvrny.

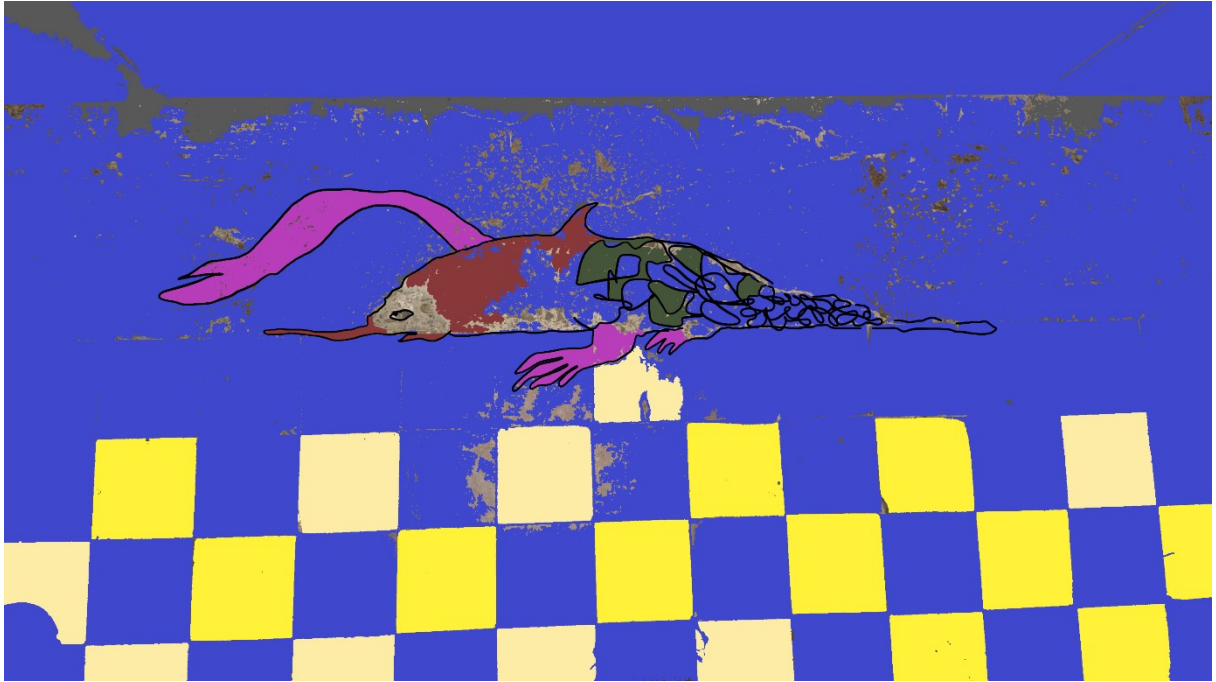
Obrazová příloha, vlastní práce

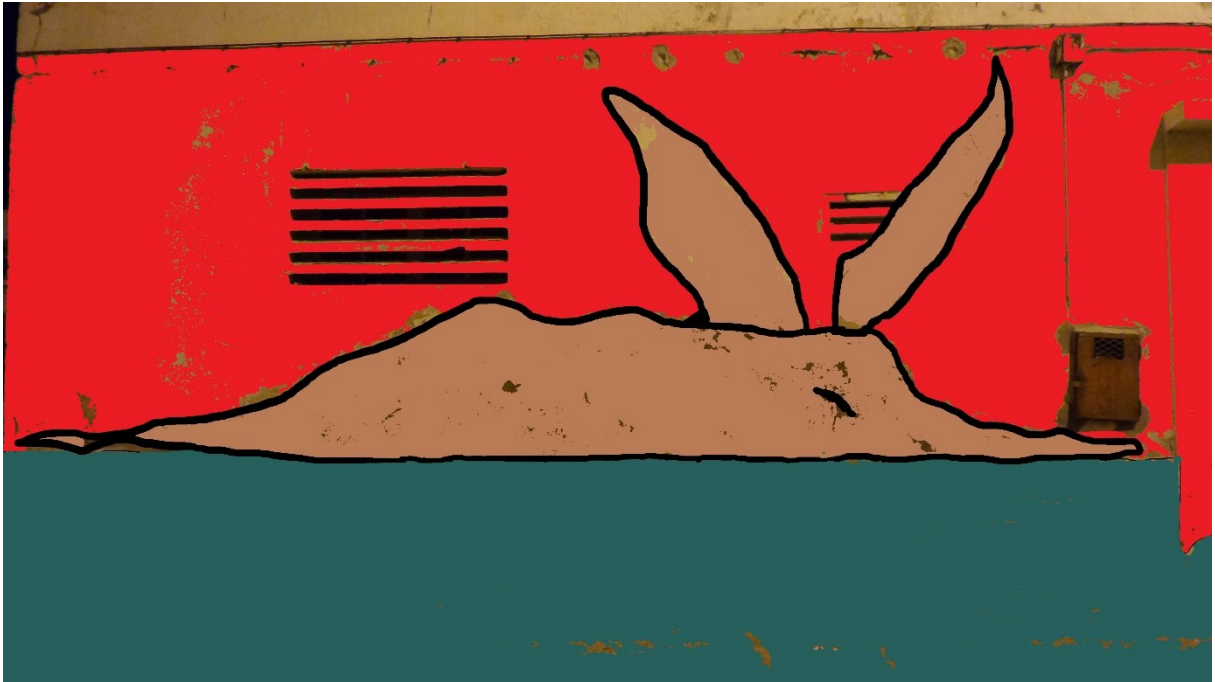

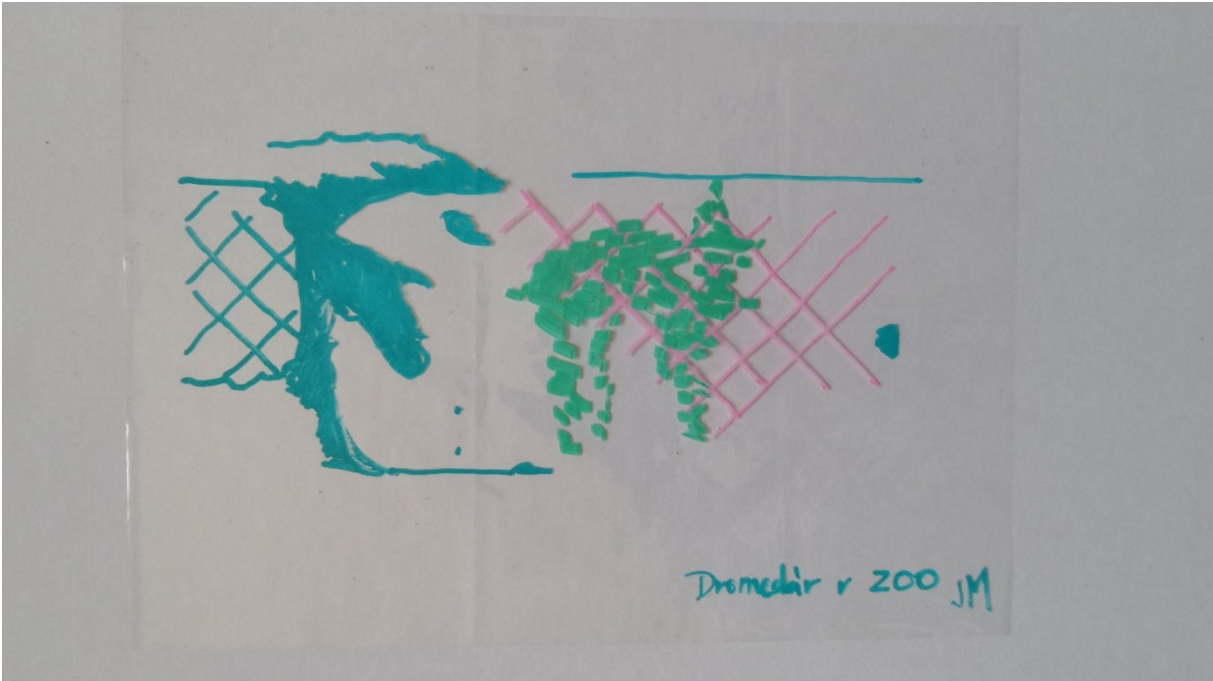

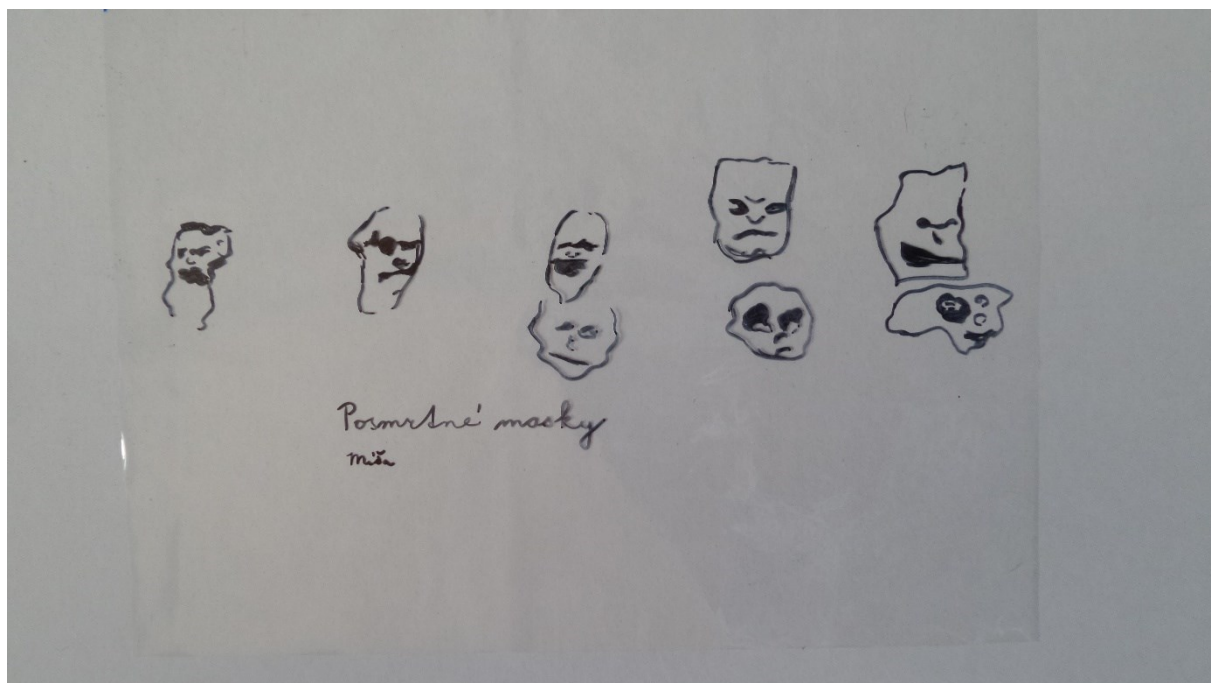
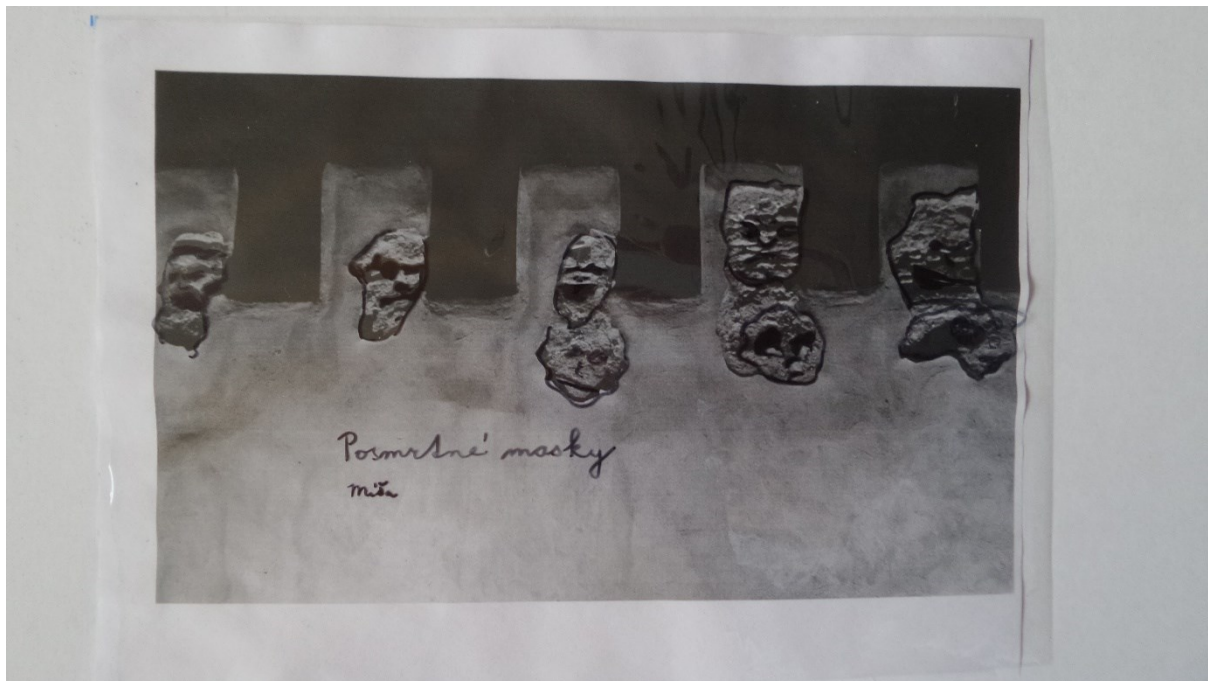

Obrazová příloha, práce spolužáků

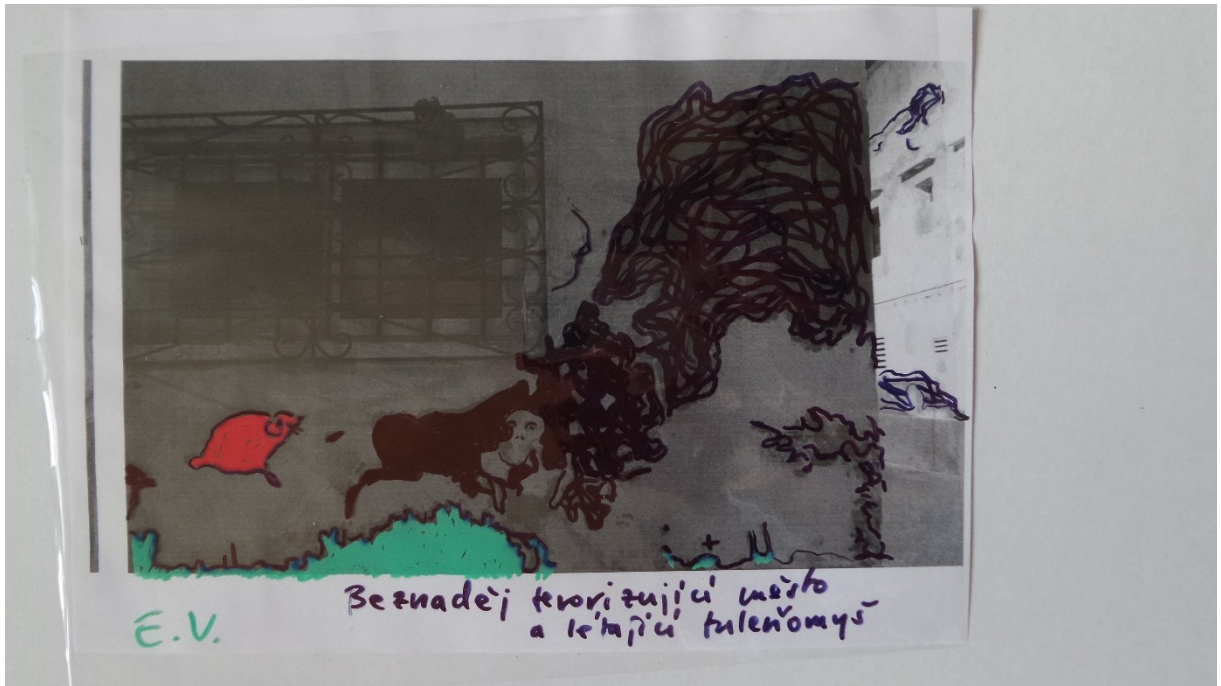

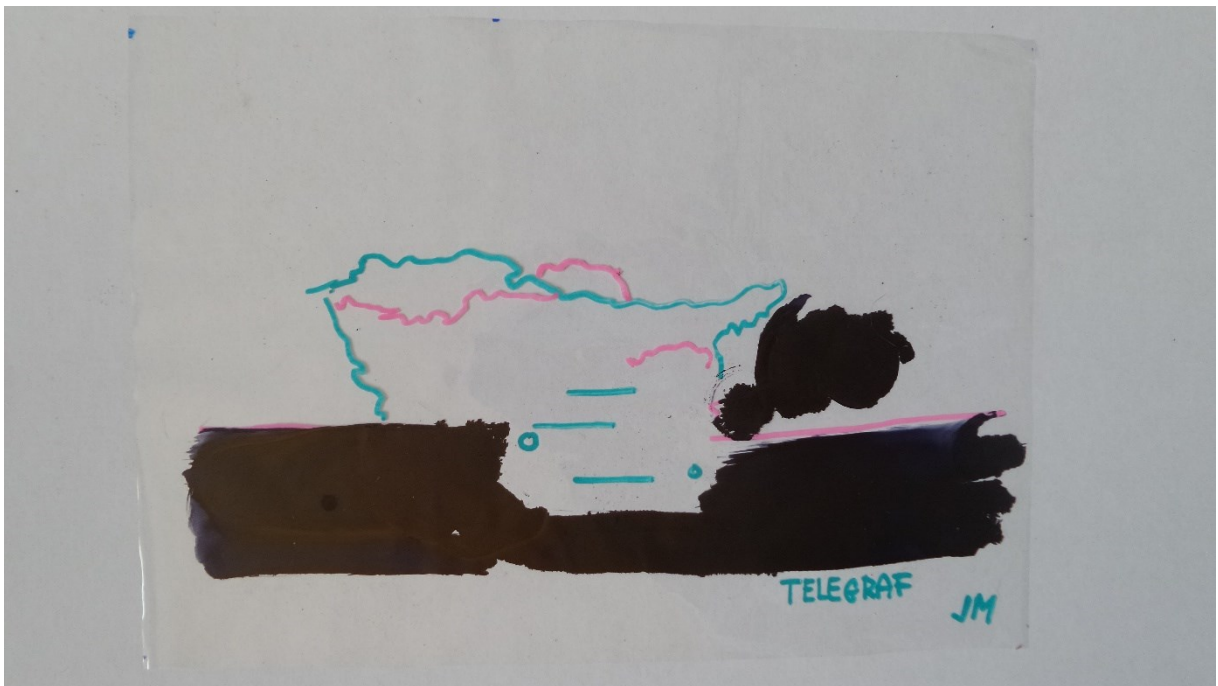
E.V.

Bezraděj terorizující město
a lempíci telenomyš

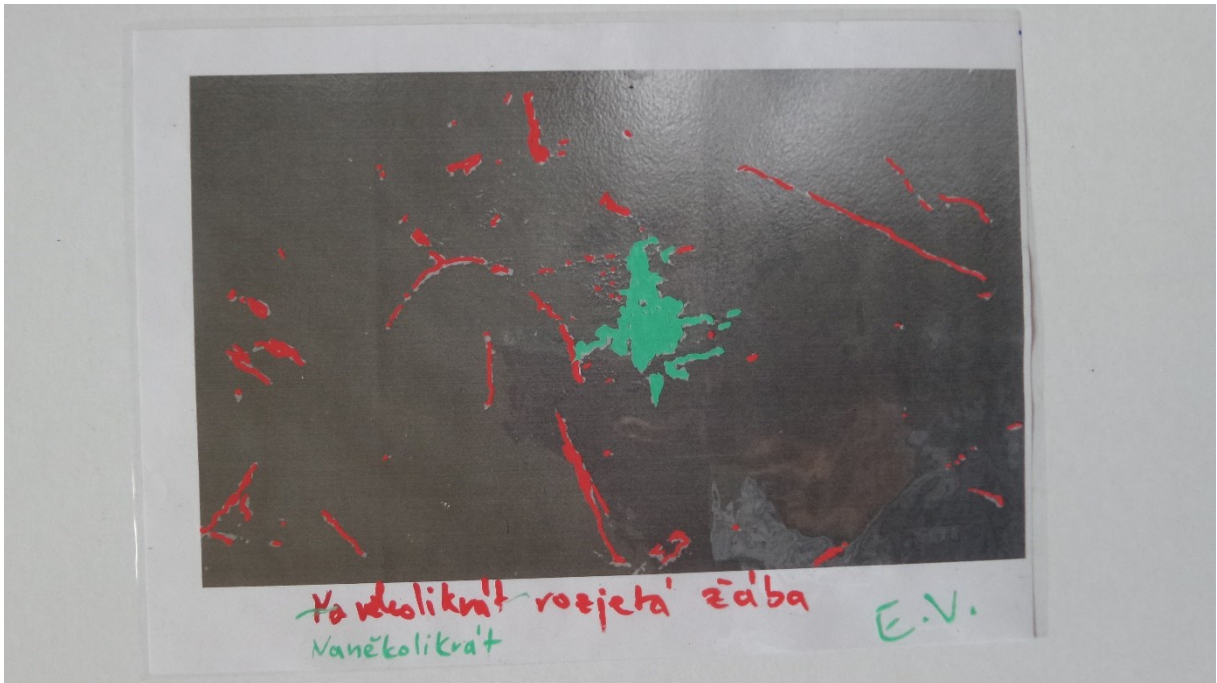
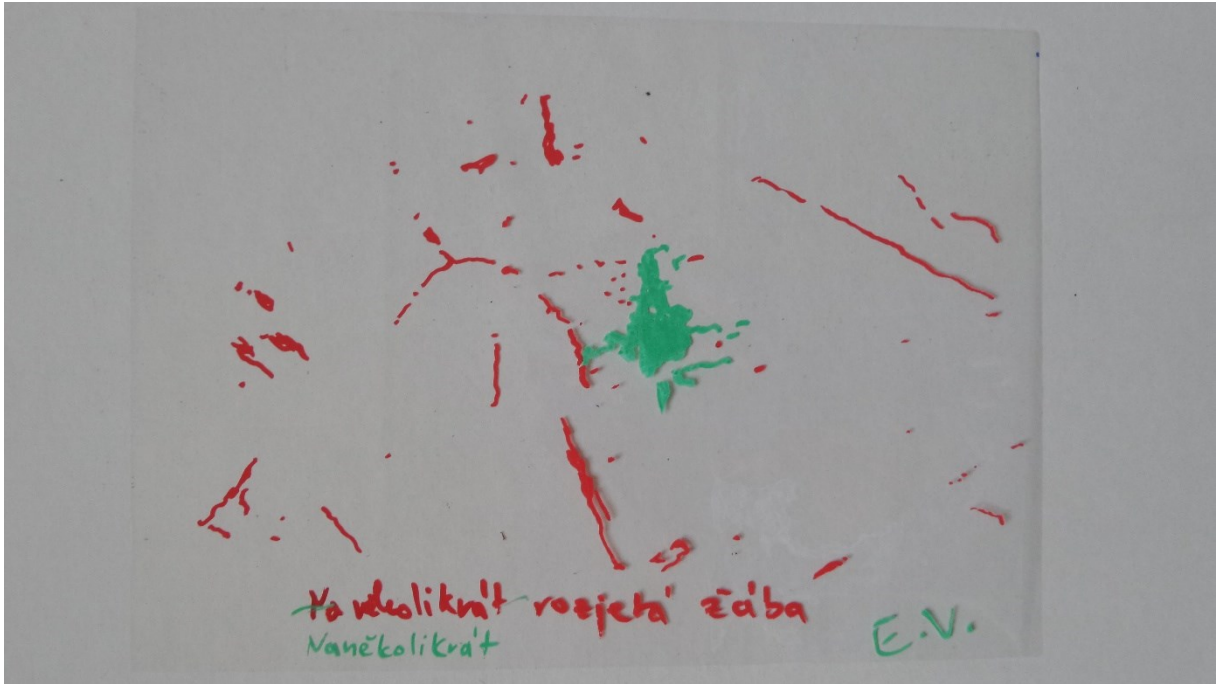

E.V.

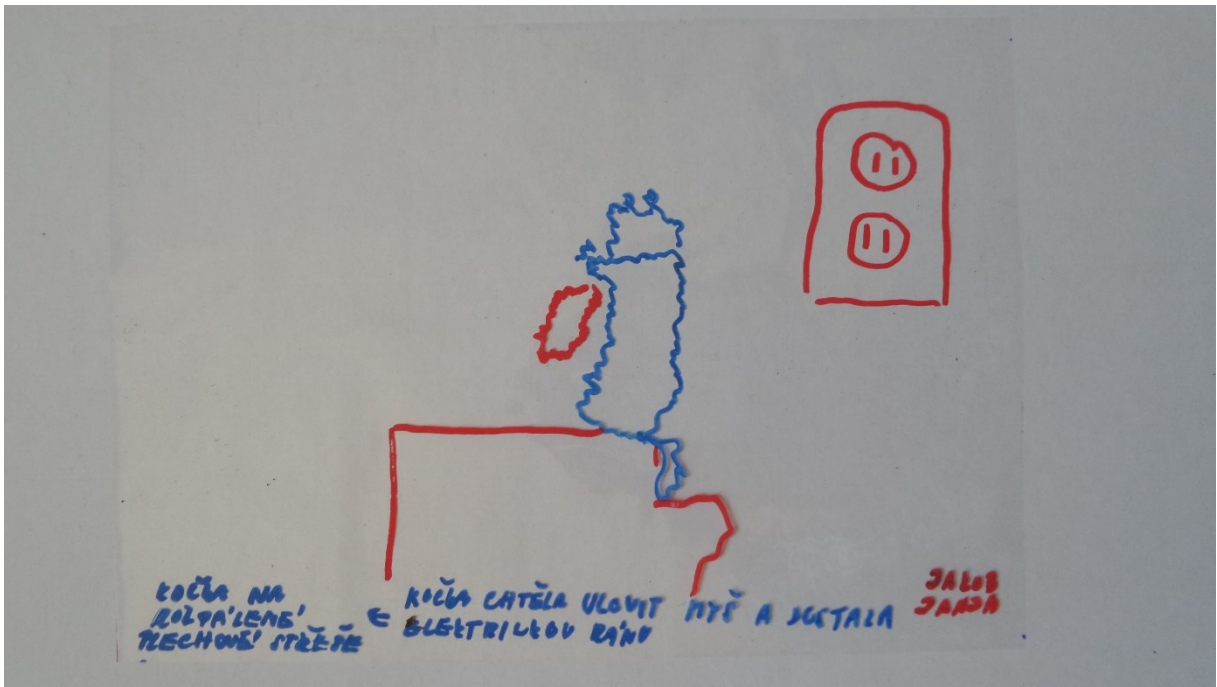
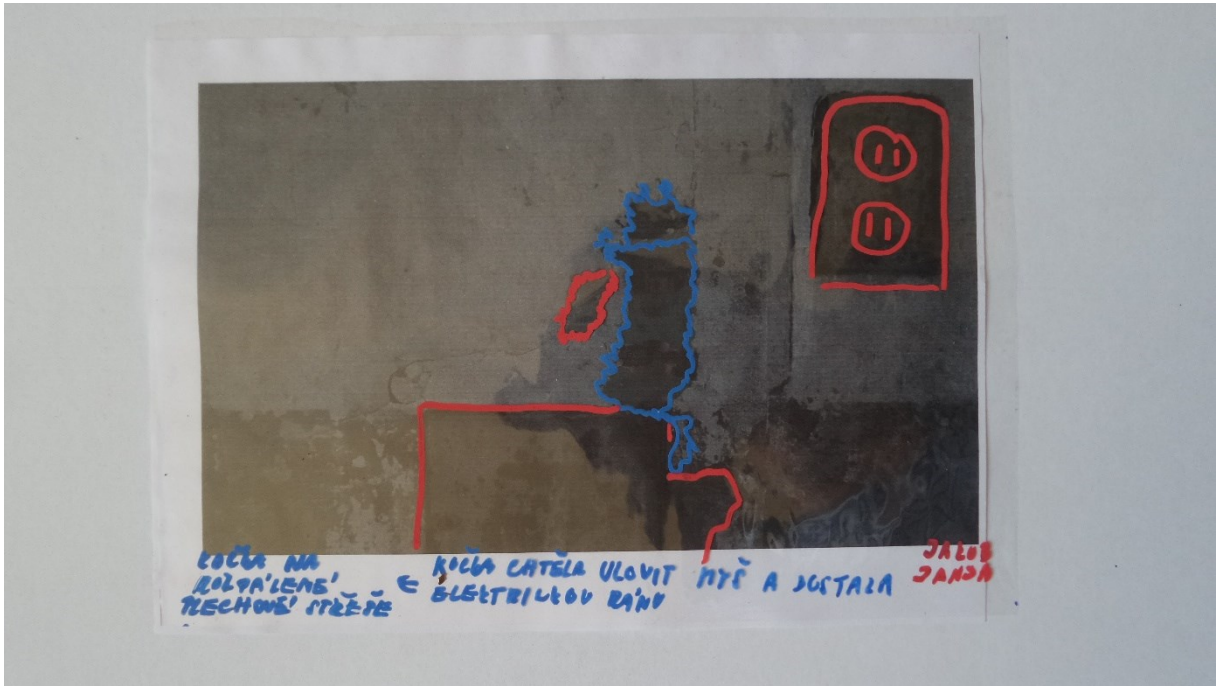
Bezraděj terorizující město
a lempíci telenomyš

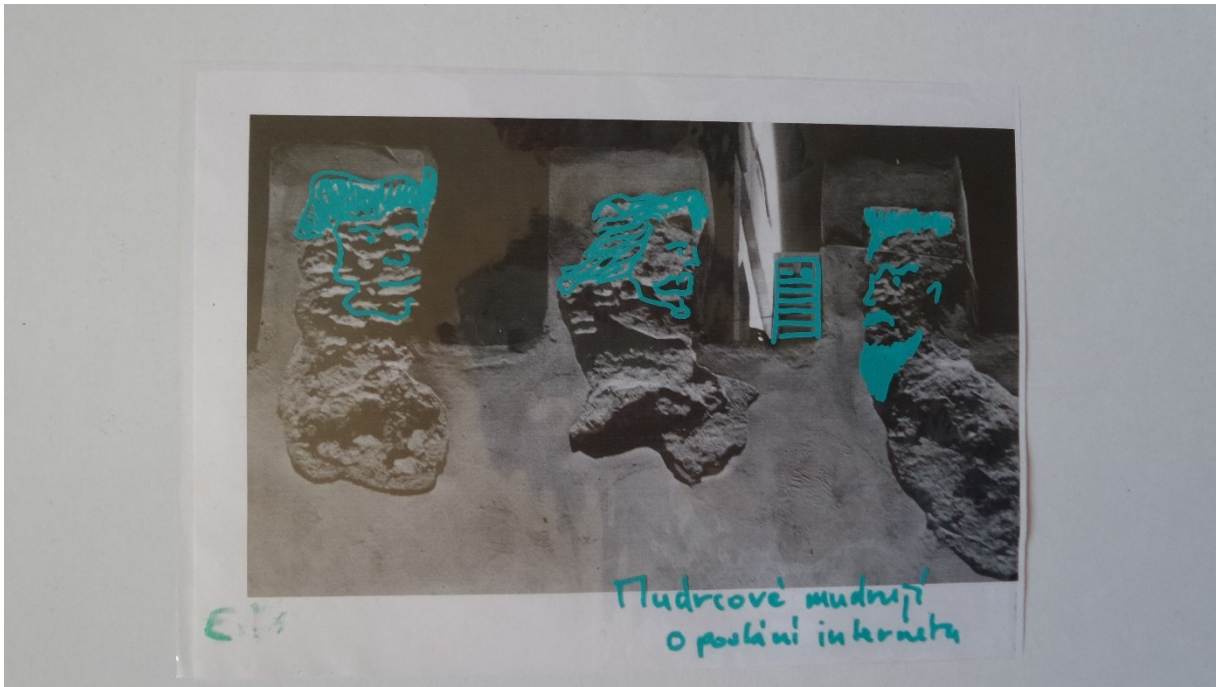
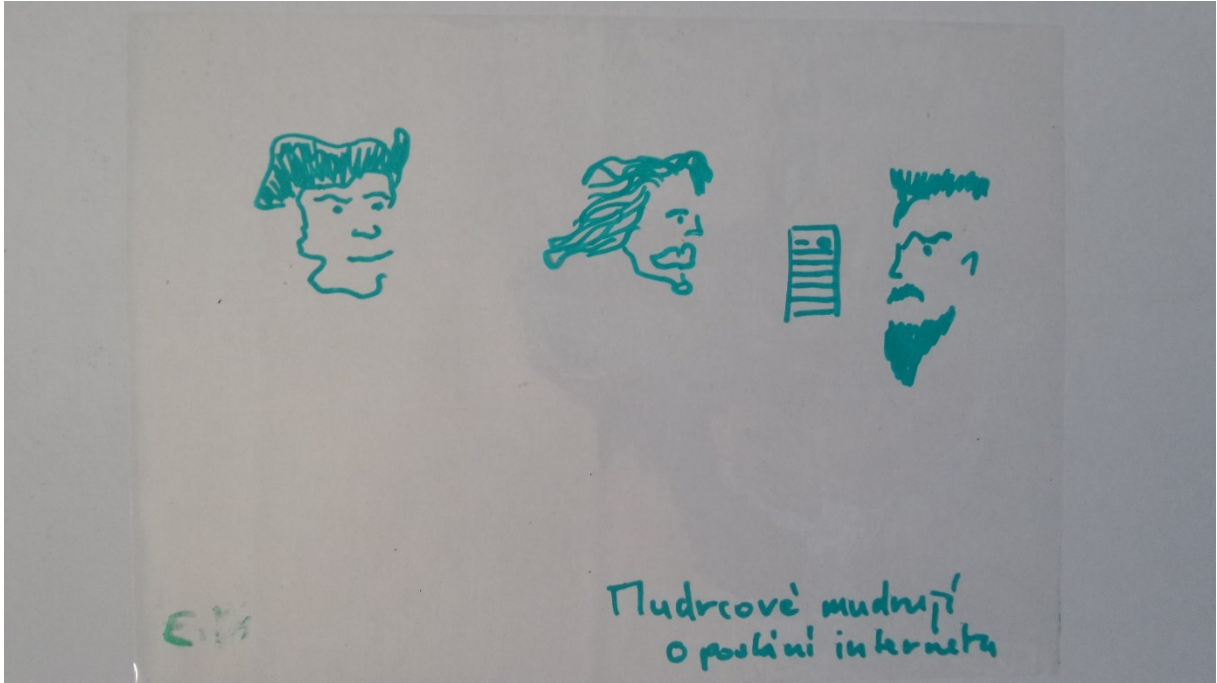

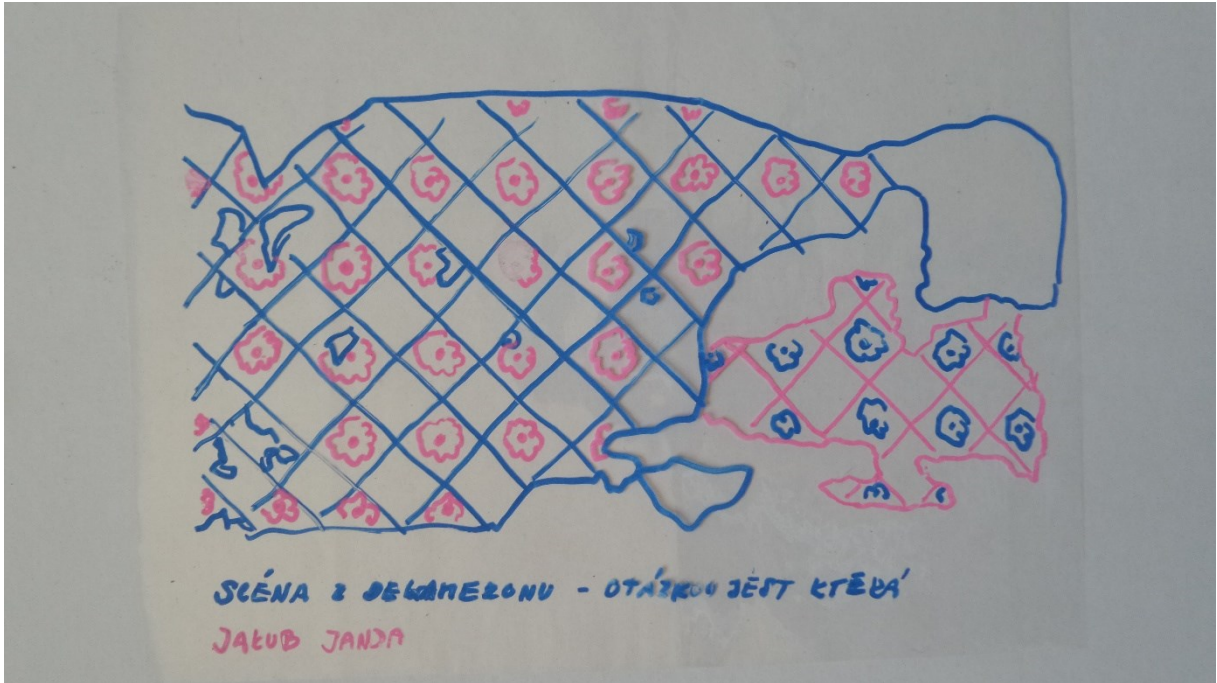

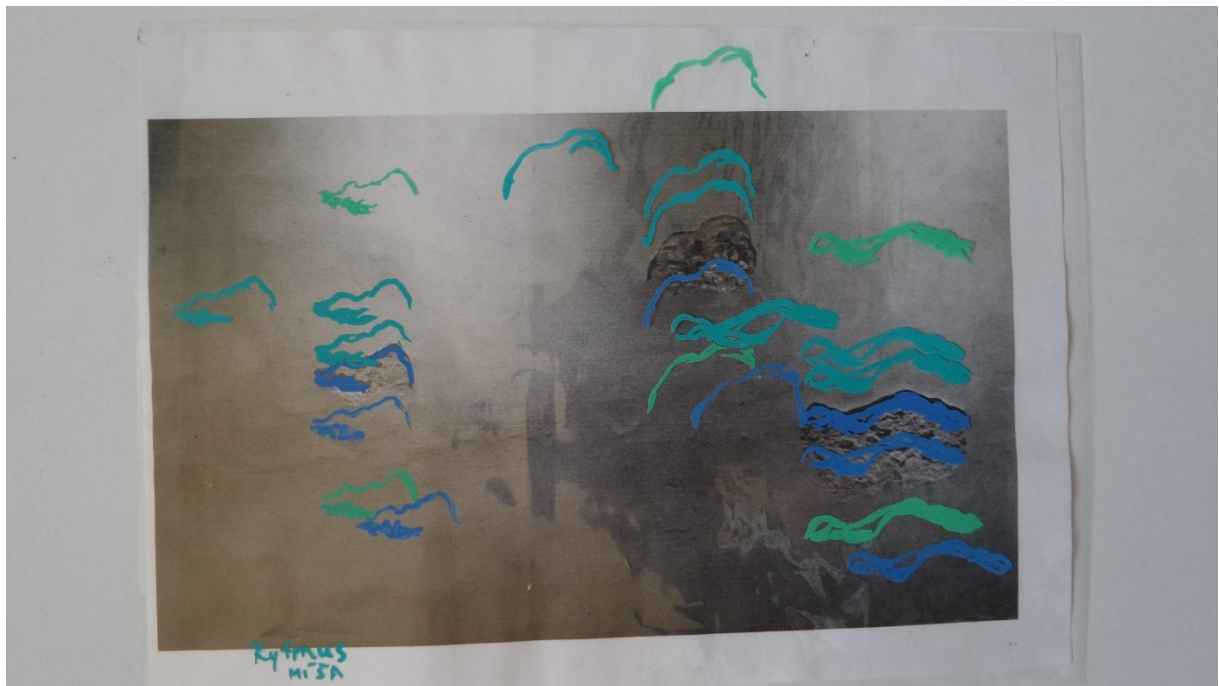

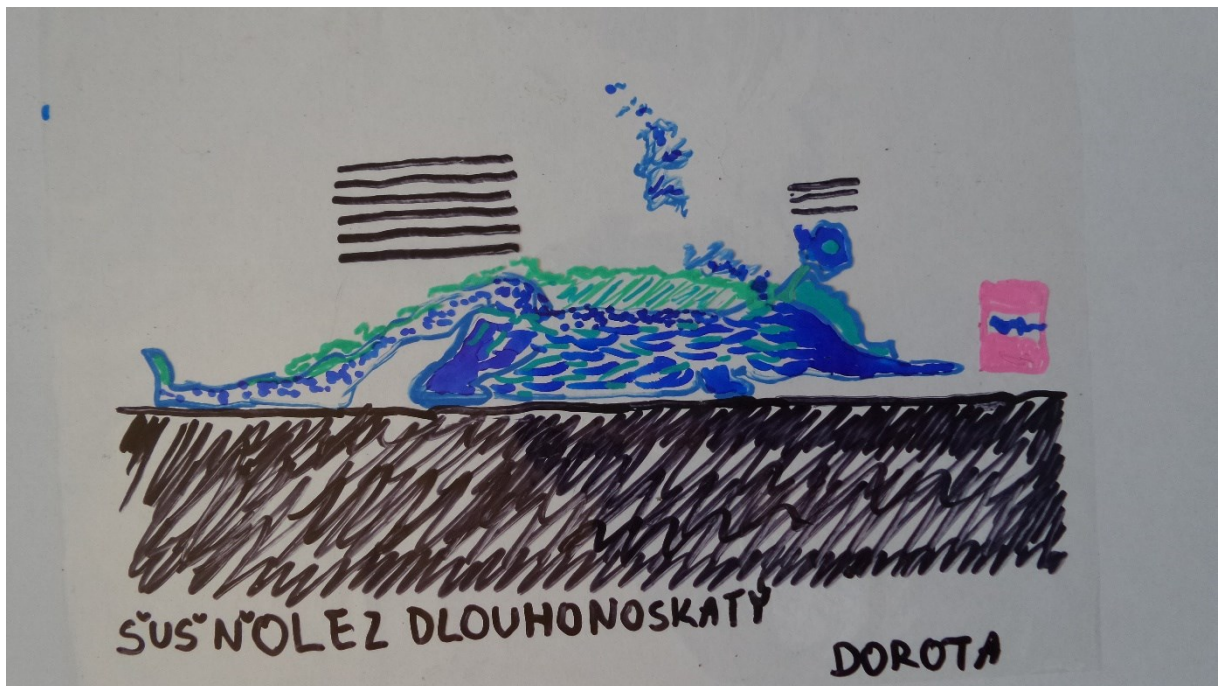

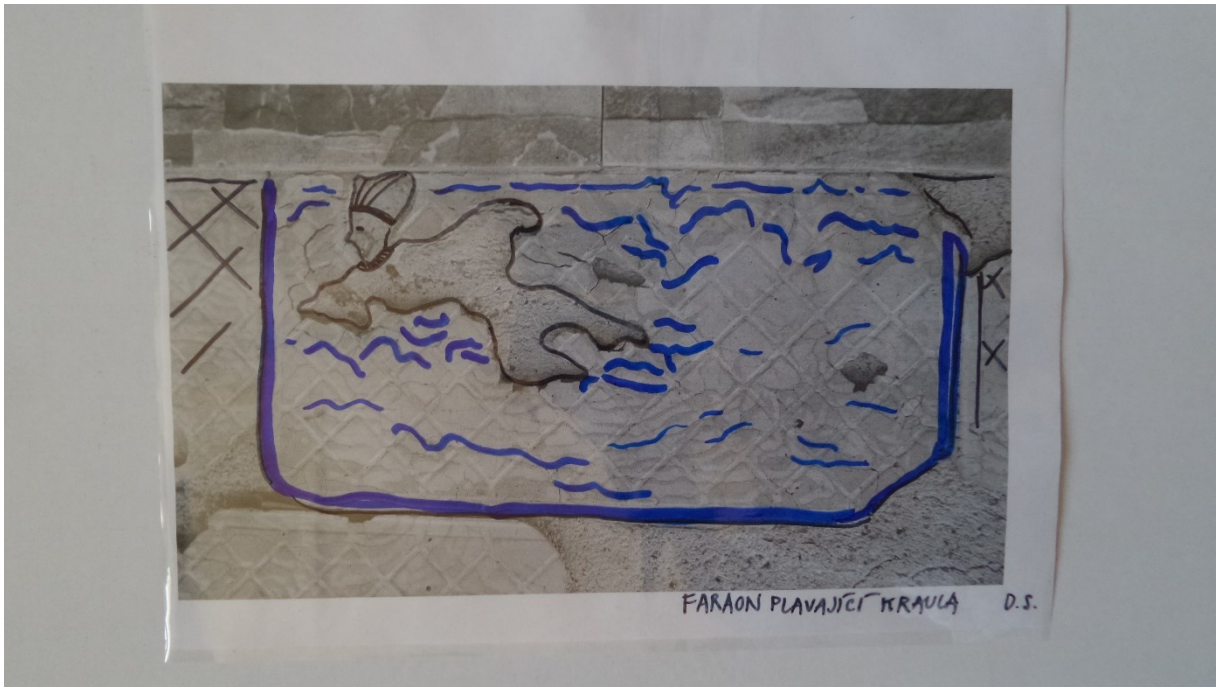
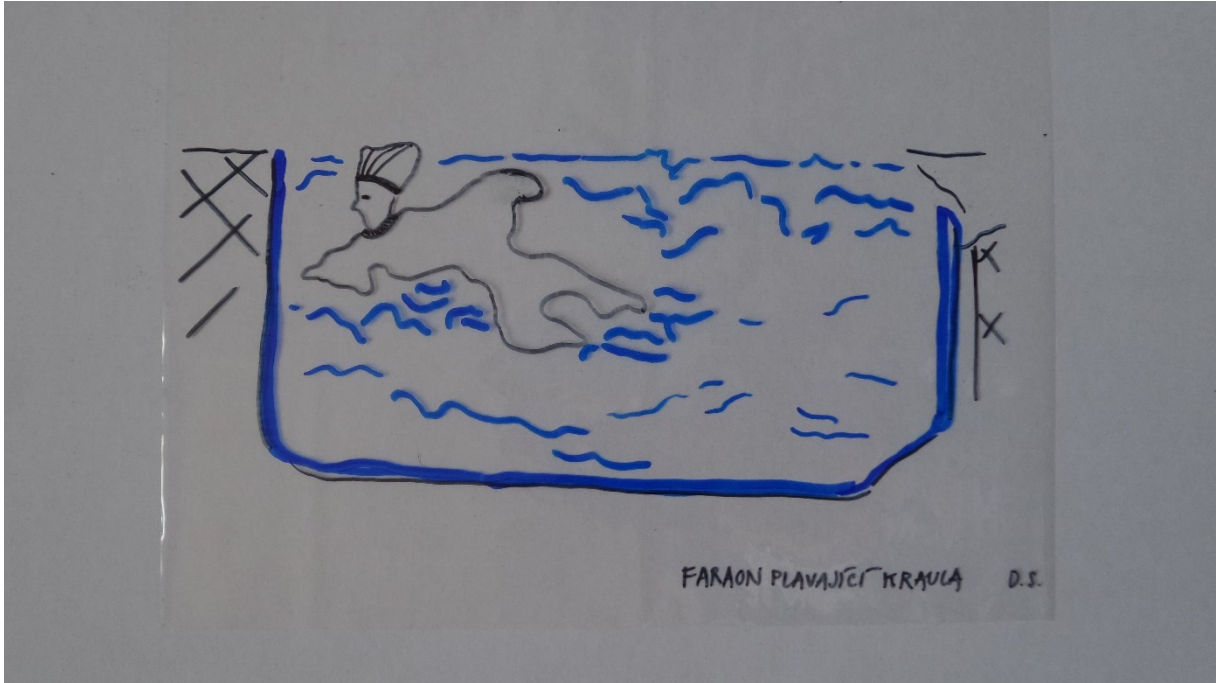

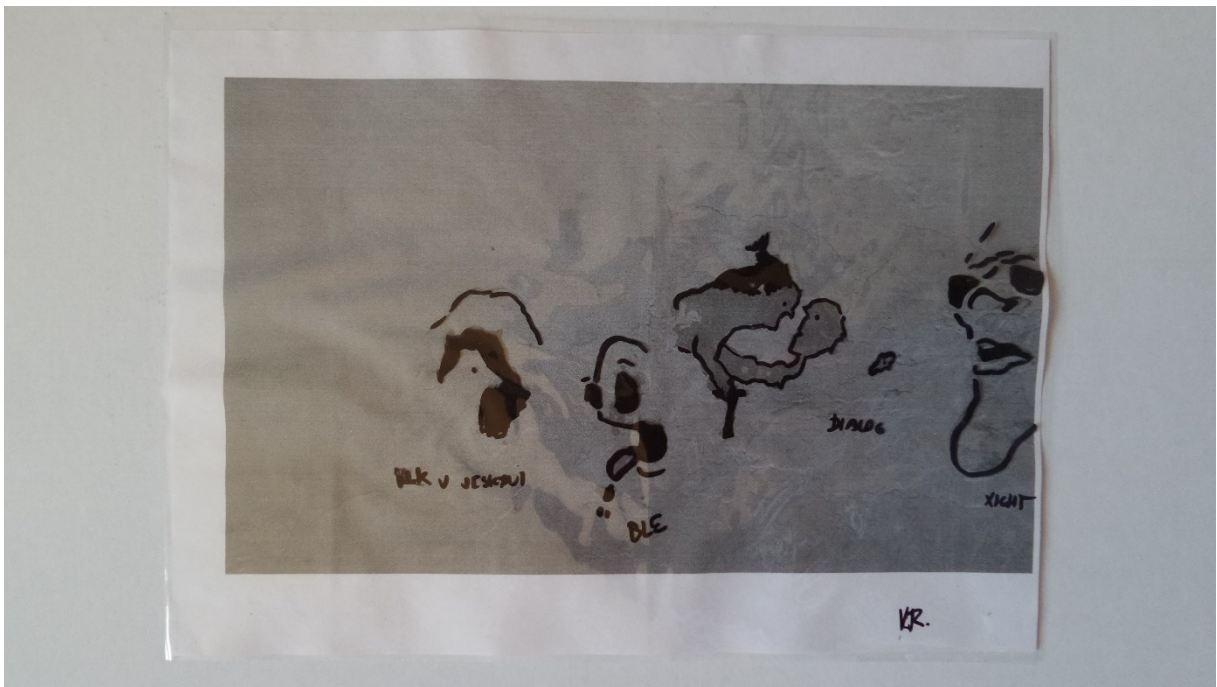

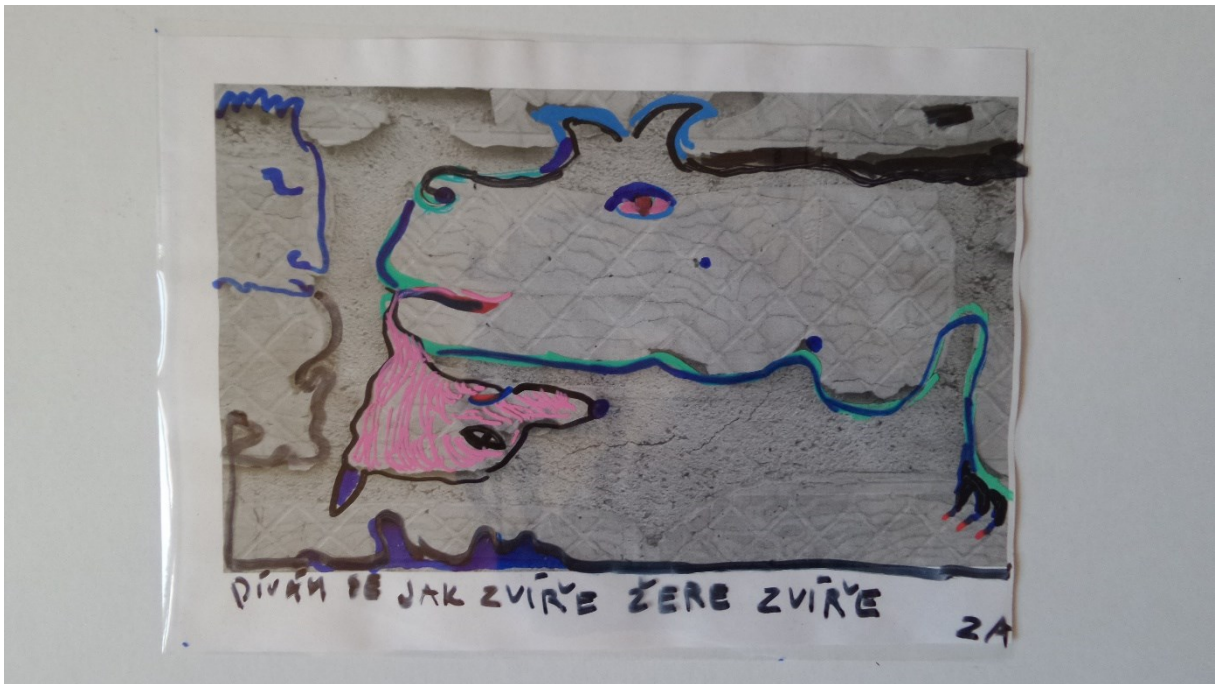

Seznam použité literatury

VÁVRA, Jiří. Od impresionismu k postmoderně: dějiny vizuálního umění. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-120-9.

ROESELOVÁ, Věra. Linie, barva a tvar ve výtvarné výchově. Praha: Sarah, [2004]. ISBN 80-902267-5-2.

BAŘINKA, Jaroslav. Kulturní tradice Dálného východu. Praha: Odeon, 1980.

PRIMUS, Zdenek. Alois Nožička: komplementární svědectví: complementary evidence. Praha: KANT, 2003. ISBN 80-86217-54-X

JAKUBCOVÁ HAJDUŠKOVÁ, Lucie, Lucie HAJDUŠKOVÁ, Marie FULKOVÁ a Vladimíra SEHNALÍKOVÁ. Možnosti realizace vzdělávacího programu v galerii a muzeu ve spolupráci se školou. Metodika II, Metodika realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu (pro základní vzdělávání). Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. Dostupné také z: http://digitool.is.cuni.cz/R/?func=dbin-jump-full&object_id=1421165&silos_library=GEN01

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 166 s. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z WWW: http://www.nuv.cz/file/433_1_1/

SLAVÍK, Jan a Petr WAWROSZ. Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefietiky. 2., ekonomické vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7290-498-3.

ROESELOVÁ, Věra. Námět ve výtvarné výchově. Upr. vyd. Praha: Sarah, 2000. ISBN 80-902-267-4-4.

KUPKA, František. Tvoření v umění výtvarném. Praha: Spolek výtvarných umělců Mánes, 1923.

NOVÁK, Ladislav. Receptář. Praha: Concordia, 1992. ISBN 80-900124-9-3. str.

Seznam použitých internetových zdrojů

Dekalk – Arts Lexikon. [online]. Copyright © [cit. 10.07.2019]. Dostupné z: <http://www.artslexikon.cz//index.php?title=Dekalk>

Rorschachův test – Wikipedie. [online]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rorschach%C5%AFv_test

Skvrny, které léčí lidstvo. Rorschachův test a Vladimír Boudník - Babylon. Babylon - Studentský list pro seniory [online]. Copyright © 2019 Studentský spolek Babylon [cit. 06.07.2019]. Dostupné z: <https://babylonrevue.cz/skvny-ktere-leci-lidstvo-rorschachuv-test-a-vladimir-boudnik/>

Artlist - databáze současného umění: Vladimír Boudník: Umění - explosionismus. Artlist - databáze současného umění: Artlist - Umělci [online]. Copyright ©2006 [cit. 06.07.2019]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/texty/umeni-explosionismus-4051/>

artnet.com Magazine Features - ANDY WARHOL: RORSCHACH PAINTINGS. Buy, Sell, and Research Contemporary Art Online: artnet [online]. Dostupné z: <http://www.artnet.com/Magazine/features/fineman/fineman10-15-96.asp>

GILLES BALMET UNTITLED (Rorschach) 2004-2005 . GILLES BALMET / ART CONTEMPORAIN / CONTEMPORARY ART / 2017 / HTTP://GILLESBALMET.FREE.FR / [online]. Dostupné z: [http://gillesbalmet.free.fr/Untitled%20\(Rorschach\)/Untitled%20\(Rorschach\).htm](http://gillesbalmet.free.fr/Untitled%20(Rorschach)/Untitled%20(Rorschach).htm)

Tachismus | ARTMUSEUM.CZ. ARTMUSEUM.CZ [online]. Copyright © 1999 [cit. 09.07.2019]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=107

EPOS 257. [online]. Dostupné z: <http://www.epos257.cz/blog/>

Seznam použitých obrazů

Obr. 1–2 Paul Signac, „Capo di Noli“, 1898. Stažené z: signac capo de noli - Hledat Googlem. Google [online]. Dostupné z: https://www.google.com/search?biw=1536&bih=754&tbm=isch&sa=1&ei=-1snXeI6FMPfwAKH-4TwCQ&q=signac+capo+de+noli&oq=signac+capo+de+noli&gs_l=img.3...74417.76477..76731...0.0..0.129.1340.7j6.....0.....1..gws-wiz-img.....0i19j0i30i19j0i30j0i5i30j0i8i30.KoS5JwspGVA#imgsrc=ovkQZPgYe7UwMM:

Obr. 3–4 Boudník, Květ (Variace na Rorschachovy testy) 1966, Variace na Rorschachovy testy, 1967. Stažené z: 301 Moved Permanently. 301 Moved Permanently [online]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/vladimir-boudnik-1681/>

Obr. 5–6 A. Warhol Rorschach 1984. stažené z: artnet.com Magazine Features - ANDY WARHOL: RORSCHACH PAINTINGS. Buy, Sell, and Research Contemporary Art Online: artnet [online]. Dostupné z: <http://www.artnet.com/Magazine/features/fineman/warhol5.asp>

Obr. 7 G. Balmet Untitled 2004-2005. Stažené z: GILLES BALMET UNTITLED (Rorschach) 2004-2005 . GILLES BALMET / ART CONTEMPORAIN / CONTEMPORARY ART / 2017 / HTTP://GILLESBALMET.FREE.FR / [online]. Dostupné z: [http://gillesbalmet.free.fr/Untitled%20\(Rorschach\)/Untitled%20\(Rorschach\).htm](http://gillesbalmet.free.fr/Untitled%20(Rorschach)/Untitled%20(Rorschach).htm)

Obr. 8 Šunkai Bundó v roce 1952 při velké kaligrafické akci na svátek milovníků kaligrafického umění. Vyfoceno tlačítkem print screen z: PAVLÍKOVÁ, Dagmar. Chvála kaligrafů: evropské a americké umění 20. století inspirované tradiční východoasijskou kaligrafií. 2007

Obr. 9 Sófű Okabe, slovo, 1979, tušová kaligrafie. Vlastní fotografie z: VÁVRA, Jiří. Od impresionismu k postmoderně: dějiny vizuálního umění. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-120-9.

Obr. 10 J. Pollock. Vyfocené tlačítkem print screen z videa The Case for Jackson Pollock | The Art Assignment | PBS Digital Studios - YouTube. YouTube [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=1U19VOF4qfs>

Obr. 11 M. Rothko, Untitled, 1967. Stažené z: mark rothko - Hledat Googlem. Google [online]. Dostupné z: https://www.google.com/search?q=mark+rothko&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiZm_tKdpq3jAhVsyaYKHUWeBbMQ_AUIECgB&biw=1536&bih=754#imgsrc=GIZZE7ftD6z6BM

Obr. 12 C. Still, 1974. Stažené z: https://www.google.com/search?q=clyfford+still&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEWj6pe_nwiajjAhWloVwKHxQDAIcQ_AUIECgB&biw=1536&bih=706#imgsrc=XTTQvi5HAMegqM:

Obr. 13 G. Mathieu, 1950–1960. Stažené z: https://www.google.com/search?q=georges+mathieu&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiZLmNi6jjAhVNa8AKHTHeDwAQ_AUIECgB&cshid=1562683938292192&biw=1536&bih=706#imgsrc=6jMHC_ZX1D3OUM:

Obr. 14 M. Dumas, Copy of a model (Naomi Cambell), 1996. Stažené z: marlene dumas copy of a model - Hledat Googlem. Google [online]. Dostupné z: https://www.google.com/search?biw=1536&bih=754&tbm=isch&sa=1&ei=wGcnXfvRBYKmwQKl14LwDQ&q=marlene+dumas+copy+of+a+model&oq=marlene+dumas+copy+of+a+model&gs_l=img.3...6

[481.12108..12342...0.0..0.160.2986.15j14.....0....1..gws-wiz-img.....35i39j0i67j0i30j0i19j0i8i30.-rtwcs96bCg#imgrc=9g9-EEUXlvnu8M](https://www.google.com/search?biw=1536&bih=754&tbm=isch&sa=1&ei=wGcnXfvRBYKmwQKl14LwDQ&q=marlene+dumas+copy+of+a+model&oq=marlene+dumas+copy+of+a+model&gs_l=img.3...6481.12108..12342...0.0..0.160.2986.15j14.....0....1..gws-wiz-img.....35i39j0i67j0i30j0i19j0i8i30.-rtwcs96bCg#imgrc=9g9-EEUXlvnu8M):

Obr. 15 M. Dumas, Naomi Cambell as Maria Magdalena. Stažené z: marlene dumas copy of a model - Hledat Googlem. Google [online]. Dostupné z:

https://www.google.com/search?biw=1536&bih=754&tbm=isch&sa=1&ei=wGcnXfvRBYKmwQKl14LwDQ&q=marlene+dumas+copy+of+a+model&oq=marlene+dumas+copy+of+a+model&gs_l=img.3...6481.12108..12342...0.0..0.160.2986.15j14.....0....1..gws-wiz-img.....35i39j0i67j0i30j0i19j0i8i30.-rtwcs96bCg#imgdii=61qRQ5xKEI_1DM:&imgrc=9g9-EEUXlvnu8M:

Obr. 16-17 T. Lehnerer. Vyfoceno na výstavě v Lichtenštejnsku. Thomas Lehnerer, Free Play 8.6. – 2.9.2018, Kunstmuseum Liechtenstein

Obr. 18-19 E. Medková, z cyklu Portfólio 1954/76. Stažené z: Hlava na zdi 038021 - Medková Emila - Sběrka fotografií - PPF Art. Redirecting to /cs [online]. Copyright © [cit. 06.07.2019]. Dostupné z:

<https://www.ppf-art.cz/cs/sbirka-fotografii/medkova-emila/dilo/hlava-na-zdi-038021>

Obr. 20-24 A. Nožička, Asfaltová partitura, 1958-1960. Vyfoceno z: PRIMUS, Zdenek. Alois Nožička: komplementární svědectví : complementary evidence. Praha: KANT, 2003. ISBN 80-86217-54-X

Obr. 25-27 Epos 257, Urban Paintings, 2009, Urban Paintings, 2011, Leták s návodem k „občanské neposlušnosti“, Neboj se volit již dnes!!!!, 2013. Stažené z: Galerie. [online]. Dostupné z:

<http://www.epos257.cz/?lng=en&s=works&t=/urbanshootpaintings2011>

Obr. 28-30 Epos 257, rozdávání letáků, 2013, Volba!!!, 2013. Vyfocené tlačítkem print screen z videa, které je dostupné na: EPOS 257. [online]. Dostupné z: <http://www.epos257.cz/blog/>